

(Nachrichtenblatt
des Bundes
zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Редагує Комітет.

Річна передплата вносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів,
піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1.75 руб.

Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.
Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.
Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 11.

Відень, 12-го марта 1917.

Ч. 141

Невиповнений „Заповіт“.

З низин раба-кріпака Шевченко підніс ся на вершини духової творчости й вселюдської культури, здобуваючи для себе невмирущу славу й стаючи гордістю української нації. Як найголоснійше гомонить слава Шевченка, хоч про неї було йому байдуже. А коли й так часто виливало ся з його думок, зокрема на заслання, бажане, щоб його пісні стали відомі на Україні й найшли там щирий відгомін, то „не для слави“, але щоб пробудити свій народ зі сну й отушніти до діл, гідних його славних предків.

Та не байдужно, але з непотішним сумом дивив ся Кобзарь, як ... заснула Україна,

Буряном укрилась, цвілію
зацвіла,
В калюжі, болоті серце погноїла
І в душло холодне гадюк на-
пустила,
А дітям надію в степу оддала...

Він бажав викути з свого слова-правди новий леміш і чересло до старого плуга, зорати переліг і посіяти на нім свої сльози, свої щирі сльози:

Може зійдуть і виростуть
Ножи обоюдні,
Розпанахають погане,
Гниле серце, трудне,
І вицідять сукровату
І наллють живої
Козацької тії крови,
Чистої, святої. (Чуцирин, 1844).

Червоною ниткою веть ся в Шевченкових піснях протиставленне геройських часів завзятих боїв українського козацтва з Польщею і Московією за волю України сучасному страшному поневоленню України, коли „над дітьми козацькими поганці“ панували, коли

... скрізь на славній Україні
Людей у ярма запрягли
Пані лукаві.

І Шевченко не був у силі здержати ся від докорів і гніву в сторону Богдана Хмельницького, що виминаючи Скиллю (Польщу), попав на Харибду (Москву). І Шевченко певний був того, що Богдан Хмельницький занепасти „вбогу сироту Україну“ (Суботів, 1845), що Україна

Якби була знала,
У колісці-б придушила,
Під серцем приспала (Розрита могила, 1843).
Свого найбільшого гетьмана.
Свого погляду на велику невідповідність Переяславської

умови, довершеної Богданом Хмельницьким, і страшних наслідків її для України не змінив Шевченко до кінця життя. В наслідуванню XIV глави Осії з 1859 р. читаєм:

Погинеш, згинеш, Україно!
Не стане знаку на землі!
А ти пишала ся колісь
В добрі і роскоші, Вкраїно,
Мій любий краю неповинний!
Защо тебе Господь кара,
Карає тяжко? За Богдана
Та за скаженого Петра
Та за панів отих поганих...

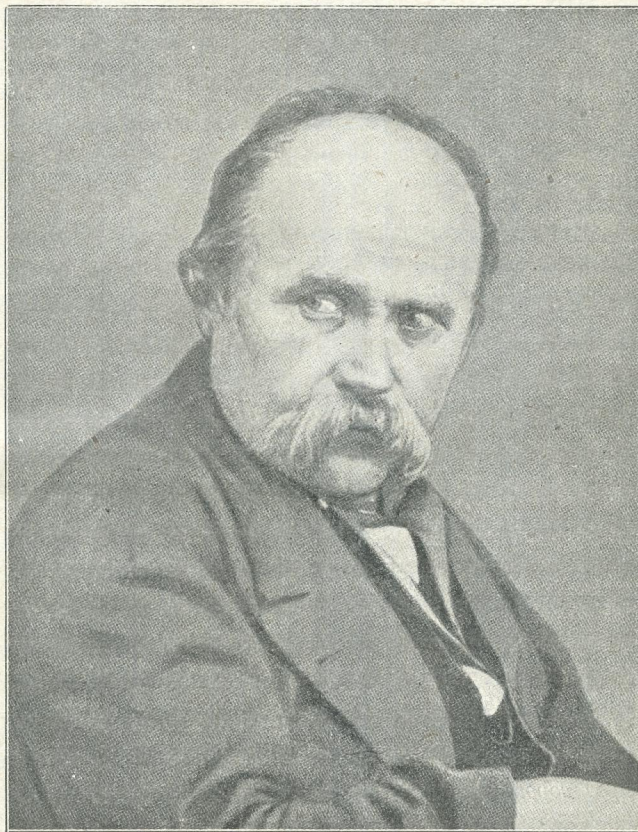
Дуже тяжко болів Гейні Україні й перед засланням і на заслання й по заслання, що український народ, який ріки крови пролив за Москву й Варшаву, який був у силі Польщу розвалити, мав погану інтелігенцію: „варшавське смітє“, „грязь Москви“, котра замість стати на чолі народніх мас у боротьбі за волю України, показувала їм, як носити кайдани. Тяжким сумом навіяні такі Шевченкові рядки:

Не заревуть в Україні
Вольнії гармати,
Не заріже батько сина,
Свої дитини,
За честь, славу, за братерство,
За волю України.
Не заріже: викохає
Та й продасть в різниці
Москалеві... (Н. Гоголю, 1844).

Шевченко бажав повороту часів геройської слави, а від кожного Українця домагав ся такої любови для України, якою він самий палав до неї:

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що прокляну святого Бога,
За неї душу погублю!

(Сон, Орська кріпость, 1847).

Тарас Шевченко.
1814 — 1861.

Для Шевченка не була байдужа тільки доля України.
Для нього не було однаково,

Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окрадену, збудять...

Щораз більші розміри прибирає святкування пам'яті й культ Шевченка. Та не цього хоче його „Заповіт“. Шевченко бажав, аби Україна помянула його „незлим тихим словом“, але

... в семі великій,
В семі вольній, новій.

Та для цього потрібно, щоб Українці встали, пірвали кайдани і вражою злою кровю волю окропили. І тільки сповнення сього бажання Шевченкового „Заповіт“ буде правдивим відсвяткуванням пам'яті Шевченка, гідним Генія України. Щойно, коли Дніпро

...понесе з України
У синєє море
Кров ворожу,

коли Україна стане вільною, щойно тоді, коли Україна стане окремою самостійною державою, можемо назвати себе гідними синами славних і великих предків. Українську державну думку відпокутував Шевченко десятилітнім засланням і тільки переведення в діло сеї думки звільнить нас від обов'язку супроти Шевченкового „Заповіту“.

В Тарасову ніч.

(Картина на одну дію).

(Сцена кілька хвиль темна. Поволі, з правого боку починає розливати ся срібний світ і з темряви вирисовуєть ся (праворуч) висока гора-могила з білим хрестом. Рівночасно прояснюєть ся решта сцени: — ліворуч від могили видно безмежний степ, засіяний меншими могилами.

Чути гуркіт під землею і зпід одної могили встає сивоусий, блідий козак у вбранні часів Хмельницького, струшуєть ся і повільно наближаєть ся до середини сцени).

Козак: Гей, як тяжко, як гірко в землії лежать
Без утіхи живої;
Тягар рідного краю на грудях держать,
Тягар кривди, насильства, неволі!

Давить, мітить кістки наша рідна земля,
Яку ми бороним;
Люд в кайданах чоло скорбне низько схиля
На козацькі, лицарські могили.

Темно... Сплять мовчазні простори, що ми,
В бій за волю ідучи,
Кровію ізмили, засівали кістками,
Урожая плодючого ждучи.

Уродив ми кукіль... Чорні зраї круків
Над могилами вють ся
І до нас в підземелле не кров вороїв,
Тільки сльози безрадности мють ся.

Та ще сміх долітає — злорадський сміх
Вороїв віковичних,
І про дикі діла перевертнів своїх
Нам доносить дух вітрів північних.

Про славетні-ж діла отаманів-батків
Ані вісти, ні слуху;
Україна — мов лан, лан пустих колосків
В рік тяжкий, неврожайний, в засуху.

Де-ж Вишовський-борець, Дорошенко-гетьман,
Гордієнко й Мазепа величний,
Що край рідний із пуг, із залізних кайдан
Виривали в катів у північних?

І Вишовський умер, Дорошенко сконав,
Гордієнко й Мазепа... А Гонта,
Що один мук пекельних, надлюдських зазнав
Від ворожого, лядського „гзди“?

Спить і він... Сплять усі по роботі пляжкій,
А їх праці відомін

Не запалює мозок і душі рабські,
Тільки тліє десь в душах, як спомин;

Тліє в душах дрібненьких, у душах рабів,
Гасне, змитий сльозами,
Бо не ідуть боронити своїх рідних стенив,
Як колись боронили — списами!

(Задумливо) Про славетні діла отаманів-батків
Ані вісти, ні слуху, —
Україна — мов лан, лан пустих колосків
В рік тяжкий, неврожайний, в засуху...

Часом чайкою скилинь Хмельницького тінь,
Батька нашого й пана,
Мов поради питає в нових покоління,
Наче молитъ їх — скинуть кайдани.

Поза тим — тихо скрізь... Лиш ридання рабів
І у день і в ночі не стихає,
Та пекельний, злорадський сміх вороїв
В підземелле до нас долітає...

Гей, як тяжко, як гірко лежати в землі, —
Сльози й сміх отой чути,
Кайдани відчувать, муки рабства, жалі,
І не встати, землі не розкути!

(Наближаєть ся до могили з хрестом).

Темно скрізь... Тільки там — від якогось часу
Білий хрест із пільми виступає;
Я Тому, Хто під ним — скари всі понесу,
В Йою слова-розради спитаю.

Коли діждемоь ми, що вже буде не крук
Перемону співати,
Але, з бою ідучи, вільний, гордий онук
На могили прийде спочивати?

Обізвись зпід хреста, обнадій козаків,
Віщий, славний козаче;
Ти пророчим чуттєм шлях грядучих віків
Мави силу відчутти, побачить.

Коли білий Твій хрест по степах мовчазній
Сяйвом думки одної розлеть ся,
В душах холопа, пана, сїтих і німих
Рівним полум'ям волі займеть ся?

Коли світ розжене сон-кошмар віковий,
Коли встануть нащадки прозрілі
І не плач, тільки клич пролуна бойовий,
Втішиць наших кістки наболілі?

Коли рідна земля — Україна вільна
Ворогам і своїм — знищарам
Крикне: „Геть!“

(Під землею гуркіт. Чути зпід хреста голоє).

Голос: „Незабаром!

Іди, одпочинь, сивоусий борець,
Лицарство утіи: скоро мукам кінець!“

(Козак зникає).

(Якийсь час тихо. Світ збільшуєть ся, розливаєть ся по вому боці сцени й там ізза хмар виступає мур і ґратова

брама з замками. Над брамою величезний чорний російський орел. Вартує двоє салдатів. Могила з хрестом — у тіні.)

1-й салдат: „Слишиш, брат, гаварят,
Что в одну із весенніх ночей
Здесь нечистая бродит,
У прі свете какіх-то лучей
Нашу узніцу прочь-то виводит, —
Как би нам не пришлось...”

2-й салдат: — А ти — брось
І не задууй проті ночі миха;
Аджеж грати мійні,
А замки — все стальні, —
Встерезжем, дасть Бог, все буде тихо...

(Мовчанье. Хрест прояснюєть ся, чути гуркіт і нараз брама розчиняєть ся — розсовуєть ся на двоє і ховає за собою переляканих вартових. Орел схиляєть ся на бік. Виходить жінка в чорній киреї. Крізь кирею видно українське вбранне. На руках і ногах брязкають ланцюги. На голові колючий вінок.)

Жінка: „Третю сотню років
Від кайдан-ланцюгів
Тіло млів мов, умлівав;
Чорний, хижий орел
Із безігнних джерел,
З мою серця, скарби випивав.

Моїх діток-синів
Під серпанками снів
В одяг рабства, мокайства вбирав;
Сплять—не стонуть вони,
Нерозумні сини,
В муках рабства, в занедбанім краї“...

2-й салдат (прислухаючись, ізза брами виглядає):
„О, Боже мій! Що чуо я?
Мій рідний край—земля моя,
Земля батьків, дідів моїх
В руках чужих?“...

Жінка (далі) ...І тільки в сю ніч, коли Той народивсь,
Що першим був, перший сльозами заливсь,
Над долею матери плакав-ридав,
Але небезрадно—в сльозах гартував,
В горнилі душі меч двосічний кував:
Для тих, що скорились, меч помсти, ганьби,
Для тих, що катують, меч-ніів боротьби,—

У сю тільки ніч бачу знов світ ясний,
Надійний вінок одягаю рясний

І жду, не діжду ся, коли вже прийде
Той мстник, що нових борців приведе;
Той мстник, що вимряв перший мій син
В часи безоловя, найтяжчих годин,
Оддавши для його, за його усе,
За того, хто волю мені принесе...

І жду, не діжду ся, коли він прийде
І волю і правду мені приведе?...

(Сідає стомлена коло могили. Задумалась. Ізза сцени (з лівого боку) виходить козак в новітнім убранні. Молодий, рухливий, але зажурений).

Козак: „І знов до могили я йду в порожні,—
Біль в грудях ідиюкою веть ся...
І досі не світять, не сяють оні
В горнилах, де зброя куєть ся.

Ще й досі приборкани, приспані сплять,—
Будив,—де-же там їх добудитись?
У ярмах живуть, ярм не хочуть скидати,
Щоб в ярмах і далі плодитись...”

(Побачив жінку) І знову в жалобі, заковану тут
Я Матір ще раз зустріваю...
О, муки! Заліза невілннчих пуг
Ще й досі порвать не здолаю!

І чим же утішу неутішну її,
Коли нерозумні діти
До слів найсвятійших байдужі, німі,—
Ім кровю-б писать заповіти!

Яке тепер слово рухливе, живе
Утіхою може її стати?
Хиба ми, що поки Дніпро ще реве,—
Про волю він буде співати.

Тепер же її хоч замість колючок
Надійним вінком завітчаю,—
Нехай хоч сі квіти, сей пишний вінок
Спасав її від одчаю.

(Скидає з жінки терновий вінок, надіває квітки надій).

Жінка (тихо) ...Любий, славний сину мій,
Як то мало тих надій...
Як то скоро всі вони
Обертають ся в терни...

2-й салдат (З'являєть ся ізза сцени. Рухи й бліде лице вказують муки. Ступає непевно).

2-й салдат Мій рідний край, политий кровію дідів,
В чужих руках, а я... на службі у катів...
(Заходить знову за сцену).

Козак (до могили) Озви ся, пославший по світу мене,
Чи довго мені ще блукати,
Немов у пустині чукати?
Чи скоро у грудях рабів спалахне
Гнів помсти за муки, за горе,
За Матерні муки, насильства, за болі,
За рабство синів, за нарупу неволі,—
Озви ся, чи довго, чи скоро?

Голос з могили: Іди, буди,
Ще раз, ще раз;
Іде, гряде
Великий час!

Козак: „Іду, іду
Борців зберу і поведу“...

(Упевненими кроками йде за сцену. Коли він зникає, з'являють ся чотири узброєні салдати, крадуть ся тихо, потім кидають ся без слів до жінки, хватають і запирають знову за браму. Стають вартувати в чотирьох. Якийсь час тихо. Потім під землею чути гуркіт. Рівночасно — за сценою многоголосий спів. Салдати з жахом тікають).

(Співають на мотив: „Гей, не дивуйте“).

„Гей, Отамане,
Батьку і пане,
Пляму неволі час стерти;
Підем з Тобою,
Станем до бою,
Горді погордою смерти;

Підем з тобою,
Станем до бою,
Вірвемо Матір з неволі:
Світови всьому
Крикнем глухому
Про наші кривди та болі“...

Жінка (ізза ґрат) „Ідуть, ідуть мої сини,
Розібють ґрати-кайдани“...

Голос з могили: „Ідуть, ідуть...”

2-й салдат (З'являється змучений на сцені. Прислухується до співу і голосів):

*„А я що робив? О, проклятий, проклятий!
Я Матір стерів, помагав мордувати!
Та годі, та годі насильству служити,—
Рабом в своїй хаті обдуреним жити!“*

*Нехай тепер за біль рабів,
За сором, ганьбу яничара
Нехай на голови катів
Паде страшна, пекельна кара!*

(Направляється до брами).

Голос із могили: *„Ідуть, ідуть,
Розібють грати, розкують“...*

2-й салдат: *І я іду—не мордувати,
Іду кайдани розкувати!“*

(Розбиває прикладом рушниць замки, вбігає в браму, — там чути брязкіт розбиваних кайданів. Спів за сценою голоснійшає. Виходять зі співом густі ряди козацтва й народу. На чолі—отаман-козак. Направляється до брами. За кілька хвиль звідти виходить жінка в світлосяйнім убранні. З одного боку її салдат, з другого—отаман. Орел зникає).

Співають: *„Ще не вмерла Україна“.*
Завіса падає.

О. Кобець. (Р.)

Маленький спогад про Тараса Шевченка.

Один з небожів Тараса Шевченка Іван, син Йосипа, Тарасового брата, розповідає про свої вражіння, які зробив на нього Тарас Шевченко під час перебування в своїм ріднім селі Кирилівці. Іван Шевченко був тоді ще маленьким хлопчиком, то-ж — як сам він каже — й лишило ся в його пам'яті з сієї зустрічі тільки те, що займало й цікавило його в той час як дитину. Іван Шевченко має вже понад 60 років і живе в селі Кирилівці, де ще живе багато інших Тарасових родичів. Про зустріч із Тарасом Шевченком Іван розповідає так:

Мені було тоді може зо шість років, як я бачив дядька Тараса. Давно се було, але й зараз, як згадаю, то він увесь перед моїми очима, так наче я його вчора бачив. Лисий, із довгими вусами, на перший погляд непривітний. Але то тільки на перший погляд так здається, а коли придивити ся ближче, то вражіння зовсім міняється, а ще як промовить слово, то хто зна, де та непривітність дінеться.

Було се літом, якого року, напевне не пригадаю.* День гарний, соняшний. Всі наші пішли на панщину, а вдома лишив ся тільки я та сестра, старша трошки від мене. Ми ще не робили панщини, бо були малі, то-ж стерегли хати, як усі старші йшли на панщину. Ми бавили ся собі коло хати проти сонечка. Бо мати все, було, як ідуть на панщину, то приказують не відходити від хати, щоб, бува, не вбрав ся який злодій до хати. Отже забавляємось собі та поглядаємо все на сонце, чи ще високо, чи скоро вже вернуть ся мати та будуть заходити ся варити вечерю? Коли се заторохтіло по вулиці й до воріт підїхала панська бричка. З брички зліз якийсь пан, обтрусив на собі порох, увійшов у двір і направив ся просто до нас. А тоді для нас не було нічого страшнішого ніж пана побачити. Нас, дітей, завше лякали паном, як ми не слухали батька та матіри. Зараз, було, кажуть: — Ось пан іде — і сього вже досить, щоб перелякати найсміливішого. До того ще в нашім дворі жив пан оконом і ми часто бачили, як він сік різками мужиків,

* По всій правдоподібности се було 1859 р. під час останньої подорожі Тараса Шевченка на Україну.

коли в чім небудь провинили ся. Страшно й подумати! Тож недивно, що ми, як побачили сього пана, то з переляку не знали, що робити й куди тікати від нього. Ми думали, що він зараз візьме нас і почне дупити різками або забере з собою. Пан ще тільки відчинив ворота й увійшов у двір, а ми вже нарobili такого крику та галасу, що мабуть аж на третій куток чути було, й кинулись тікати в садок. Кричали несвоїм голосом, що пан хоче нас бити. Пан наздогінці гукає нам, щоб ми не боялись його.

— Я не пан! Я ваш дядько Тарас. Не бійтесь, я не буду вас бити, нічого злого не зроблю вам!

Але де там! Ми нічого не чули, лиш бачили пана, що хоче нас бити. Пан побачив, що не вговорить уже нас, пустив ся доганяти. Ми біжимо й верещимо, ніби хтось ріже нас, а він за нами та все вговорює нас. Старша-ж сестра добре бігала, то й утікла таки, а я скоро втомив ся, залунав ся в гущавині й не міг уже вибрати ся. Тут мене й настиг пан, схопив на руки й давай цілувати. Разом із поцілунками на щок мені капали теплі сльози, — пан та кож плакав. Потім сів на траві, посадив мене собі на коліна й почав заспокоювати мене цукерками. Надавав мені повні жмені цукерків, але я все ще хлипав і трусив ся, як осиковий лист. Він мене хоче втішити, а в самого сльози так і котять ся з очей. А сестра побачила, що пан не бє мене, а ще й цукерків надавав багато, почала й собі несміливо підходити ніби крадькома все ближче та ближче. Приманив таки й її пан цукерками. Посадив тоді обох на коліна та так пригортає нас і цілує. А потім став лаяти панів.

— Прокляті пани! — каже — доки вони ще будуть знущати ся над бідними людьми?! Малі діти, й ті вже знають, що таке пан, і тікають від нього, як від чорта. Одна панська одежа наводить на дітей переляк.

Розпитує нас, чи ми чули, що є в нас дядько Тарас. Кажє, що він не пан, а є той самий дядько. Він був такий лагідний, привітний та любязний, що ми скоро цілком заспокоїлись і наші дитячі серця вже перейнялись довірем до сього доброго пана. Ми вже були певні, що се не той пан, що бє людей. Він же так гарно приголубив нас, як ніколи рідна мати не голубила. І ми вже сміло розмовляли з ним, як із старим знайомим. Кажемо, що чули багато разів від батька, що в нас є дядько Тарас, але ніколи його не бачили. А тепер, як побачили, що до нас приїхав пан, то думали, що він буде бити нас, і тому налякали ся.

Просиділи ми в садку аж до вечера. Так нам гарно та любо було в дядька на колінах, що ми й не чули ся, як і сонце зайшло й почало вже поночіти надворі. Прийшли вже й з панщини. Ми з сестрою навипередки бігли назустріч батькови та матері, щоб сказати їм, що в нас є дядько Тарас. Але нам не йняли віри, аж поки самі не побачили. І радість і сльози — все змішало ся разом. Після привітання мати зараз почали готувати вечерю, а батько з дядьком Тарасом посїдали під хатою на призьбі й щось почали розмовляти. Незабаром посходили ся родичі, дістали горілки, а мати приготували вечерю й учинили бенкет. Бенкетували на радощах цілу ніч.

Як довго гостював у нас дядько Тарас, не скажу напевне, мабуть із тиждень. У сі дні ніхто з наших родичів не ходив на панщину. Також не можу сказати, про що дядько говорив увесь час із старими, бо, як кажу, я був тоді ще малий, то й не вникав у їх розмову. Пам'ятаю тільки, що при розмові з старими був завше сумний, часто навіть сльози можна було бачити в нього на очах. Але як тільки заводив ся з нами, дітьми, то зовсім не той ставав: веселий, сміяв ся, бігав, бавив ся з нами в різні дитячі забавки, ніби й сам був дитина. Любив дуже дітей. Мав та кож у собі щось таке, що притягувало до нього дітей, щось таке, що діти з першого разу линули до нього, любили. Особливо любив проворних, жвавих дітей. Увесь сей час він був нянькою для всіх кучанських дітей. Було, як підуть люде на панщину, то він позбирає дітей з усього кутка й бавить ся з ними цілий день. Найлюбійша забавка й для

нього й для нас була отся: накупить, було, цукерків багато й велить нам іти за ним у садок. Іде сам попереду, як отаман, а ми цілою ватагою за ним. Вибере, де найбільший бурян, набере в жменю цукерків. — А ну — каже — ловіть, хто найпроворнійший — і кине цукерки в бурян. Ми тоді всі кидаємось у бурян і кожний старається більше знайти, бо дядько Тарас тоді рахував, хто скільки найшов цукерків, і хвалив за спритність того, що більше найшов. Се дуже подобалось і йому й нам. Як у однім місці витолочимо бурян, то переходим тоді в друге місце. За сих кілька днів ми, де які були буряни в садку, то геть усі повитовкували.

За такий короткий час ми так устигли привикнути до дядька Тараса, що не хотіли вже й розлучати ся з ним. Як відїжджав, то ми всі плакали, як за рідним батьком. Та й він сам таки не втерпів, дивлячи ся на наші сльози. Вся рідня випроваджала його аж за село, як відїжджав.

Від того часу вже не доводилось мені більше бачити його. Давно се було, а й досі, як згадаю, то він ніби живий встает перед моїми очима. Записав 1914 р. *Байда.*

Як одсвятковано півстолітні роковини смерті Тараса Шевченка в Лубнях.

Лубні — невеличке повітове місто на Полтавщині, розкидане по високій горі та по підгір'ю над самою річкою Сулою. Чудові садки, тихобіжуча срібляста річка з зеленими луками та левадами, ліси з величавими деревами та степи з козачими могилами, що кругом оповили місто, творять неабияку природну красу сього міста. Велике для звичайного повітового міста число шкіл (хлопча та дівоча гімназії, учительська семінарія, дівоча епархіальна, церковно-учительська, сільсько-господарська школи та інші початкові й вищі народні), окружний суд, який обслуговує цілих шість повітів Полтавщини, та ще деякі державні й громадські установи, стягуючи звідусіль учнів, учителів, чиновників, адвокатів тощо, дають містови досить велике число всякої інтелігенції.

Але найбільшу увагу Лубні звертають на себе тим, що мають досить виразний національно-український характер. Лубні безумовно займають одно з поважніших місць в історії боротьби українського народу за політичну волю й розвиток його культурно-національного життя. В Лубнях звала було собі гніздо „Револуційна Українська Партія“, як тільки повстала вона на російській Україні. В Лубнях і в повіті мали свій осідок українські „Народники“, „Радикали“, „Соціалні Демократи“ та „Револуціонери“. А під час визвольного руху в 1905 р. об'єднані всі Українці різних напрямків увязли були в свої руки цілий провід у політичній боротьбі. Вони ж тоді зорганізували міську міліцію, яка не допустила чорносотенців до жидівських погромів і іншої „активної“ діяльності „патріотичного“ напрямку.

В Лубнях вийшла перша українська газета „Хлібороб“, яка розходила ся тисячами примірників по всіх закутках України, закликаючи народ до нового життя, до боротьби за повне політично-національне визволення зпід царського ярма. Лубні ж послали депутатом до першої Державної Думи відомого українського громадського діяча В. Шемета, який видавав „Хлібороба“, а в Думі зібрав до гурту всіх послів-Українців, домагав ся разом із іншими політичної амністії, для України автономії, для селян землі, підписав відому Виборзьку відозву послів Думи до народу з закликом до рішучої боротьби з московським деспотизмом.

З Лубнів і повіту походять багато українських письменників та громадських діячів: Л. Яновська, В. Леонтович, М. Порш і інші, які й тепер щиро працюють на ниві культурно-національного відродження українського народу. З лубенського повіту походили відомий філософ В. Лесевич, етнографи В. Милорадович, Номис і ин.

Звичайна річ, що московське правительство на все се не могло спокійно дивити ся. Воно з давніх давен уважало

Лубні просто небезпечним для державного устрою „кублом мазепинців“, для котрих не повинно бути місця в межах російської самодержавної Руси. Щоб винищити їх, петербурзький уряд посилав до Лубень найкращих жандармів, шпигів, „сотрудників“ і т. п. А щоб посіяти в душах „благонамерених“ Лубенців московський „патріотизм“, уряд вислав до Лубень великого знавця-спеціаліста в справах насаджування „патріотизму“, професора-чорносотенця П. Ясінського.

Та тільки чого сі „сотрудники“ царя-батюшки та „спасителі“ Росії-матушки не робили, яких засобів не вживали, аби знищити всіх „мазепинців“, до кінечної своєї мети ніяк не могли дійти. Вже їх судили, в тюрми сажали, на торгів засиляли, навіть на горло карали й без усякого суду засиляли в найбільш „атдальоннія места Расії“, а користі все було мало. З одними не весіють „управити ся“, а інші вже на їхнім місці наче з землі виростали. Ся боротьба напевно й до сього часу там іде. Та чи викоринить усіх мазепинців, підлягає великому сумнівови.

Цілком зрозуміло, що коли зближали ся півстолітні роковини смерті Тараса Шевченка, то лубенські Українці не могли спокійно сидіти, склавши руки.

Слова Заповіту :

*„Поховайте та вставайте,
Кайдани порвите
І вражою злою кровю
Волю окропите!
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній новій
Не забудьте помянути
Незлим тихим словом!“*

глибоко запали в душу кожного свідомого Українця й кликали до громадського, національного обов'язку: виконати Заповіт, хоч у тій частині, в якій дозволяли обставини. В той же час дуже багато говорило ся й писало ся про те, що по всій Україні готують ся до найвідповіднішого вшанування пам'яті Кобзаря. Тоді дехто навіть сподівався, що московський уряд вже здобув собі розум, а тому не буде робити перешкод. Але лубенські Українці, навчені гіркою долею та всякими переслідуваннями царських посіпак, не вірили в здоровий розум своїх ворогів, бо вони ніколи його не мали. Вони були певні, що добути дозвіл на вшанування пам'яті Т. Шевченка — справа дуже тяжка й не зовсім надійна. Та всеж се їх не зупиняло. Вони були тої думки, що мусять все зробити, що тільки можна, аби такі відсвяткувати сі роковини найкращим способом. Вони казали: „Коли ми обійдемо сі роковини мовчанкою, зробимо величезний злочин перед усім українським народом.“

Взяли ся до справи лубенські Українці завчасу. Ще до Різдва свят 1910 р. вони тихесенько собі сходили ся на наради, міркували про те, як краще досягнути цілі, виробляли програму свята і т. ин. На перших же зборах ухвалено, щоб справу передати спеціальному комітетови з кількох людей і провадити роботу так, щоб до того часу, доки не здобудеть ся дозволу, не розголошувати про неї. Все се робило ся дятлого, щоб не звернути на себе уваги „блудителів порядку“, щоб не сполохнути хижого чорного птаства загалом і не викликати сим перешкод.

До комітету вибрали людей з добрим досвідом, які знали й обставини часу й звичаї московських властей. Комітет був переконаний, що коли за дозволом упорядкувати се свято звернуть ся люди, яких поліція уважає за „мазепинців“ або й загалом з політичного погляду за неблагонадійних, то з того нічого не вийде. А тому комітет порішив так. Фактичний провід справою тримати в своїх руках, а на офіційно відповідального розпорядчика запросити когось із Українців-поміщиків або видатних дворян, який не міг би викликати ні краплини сумніву в політичній благонадійності. Бо кому ж невідомо, що панове губернатори зовсім инакше дивлять ся на всякі справи, коли до них звертають ся родовиті дворяне („свої люди“), а особливо

знайомі особисто. Для них губернатори можуть дозволити иноді й те, чого саме вони не мають права дозволяти.

В Лубнях же й повіті в дуже багато „Малоросів“—поміщиків і дворян, які перед талантом Т. Шевченка прихляють свої „козачі“ голови й відносять ся до Кобзаря з величезною шанобою. Один був тоді навіть такий поміщик, що знав Т. Шевченка особисто. До помочи таких осіб і порішено було звернути ся.

Довго шукати не прийшло ся. Один із поміщиків, член земської управи д. Підпалов (він уже помер), радо згодив ся допомогти, чим тільки зможе. Він не тільки згодив ся взяти на себе відповідальність і вжити всіх сил, аби здобути дозвіл, а навіть запропонував поширити програму, закликати до участі видатних артистів, одправити панахиду, дав грошей на видатки і т. ин.

Справа з самого початку пішла бажаним шляхом. Лубенські Українці з захопленням узяли ся до праці. Хутко зібрано величезний мішаний хор, почали ся проби і т. д. Чутка про майбутнє шпанування пам'яті Т. Шевченка величезним концертом облетіла ціле місто. Всі з величезним зацікавленням ждали того дня, коли будуть справляти національне свято.

Тимчасом день смерті Т. Шевченка в 1911 р. припав був на перший тиждень Великого посту, коли забороняють ся театральні вистави й концерти. Мусіли свято відкласти трохи на пізніше. В день же смерті порішили відправити тільки панахиду в Соборній церкві.

Аж ось з наближенням Шевченкових днів почали з'являти ся на небосхилі нашого політично-національного життя все чорніші й чорніші хмари. Почали надходити сумні вісти про можливість цілковитої заборони святкування роковин. З кожним днем все більше й більше тяжкий сум оповивав душі щирих синів України. Нарешті надійшла офіційна вістка про заборону.

Страшний біль стискав серце в грудях і не давав спокою. Хотіло ся кричати несамовитим криком, аби почув цілий світ про ту страшну кривду, яку заподіяло московське правительство усьому народови України. Але нічого з того не виходило. Тяжка залізна рука ворогів українського народу придушила все, що було живого. Належного відпору дати не було сили.

З похиленими головами, сумом оповитими обличчями Лубенці прослухали панахиду „по рабу Божієму Тарасіє“ й розійшли ся поминати Кобзаря „незлим тихим словом“ в своїх, але ще невірних хатах, озираючи ся, чи не стежать за ними всякі „сотрудники“ охранных виділів.

На другий день надійшли вісти про величезну вуличну демонстрацію Киян проти заборони й про „усмиреніє“.

Дехто з лубенських Українців упав у зневіру й доводив, що справу з святом треба припинити, бо нічого з того не вийде вже. Та більшість керівників справи стала на тому, що свято треба перенести на після Великодних свят. За той час заворушення улягли ся й упорядчики робили своє далі. Щоб же справу з дозволом від губернатора довести до бажаного кінця, упорядчики свята пішли ще на одну хитрість. Перш ніж послати програму свята й проханне до губернатора—вони звернули ся ще до одної знатної дами, яка була особисто знайома з губернатором, щоб вона також допомогла добути бажаний дозвіл. Звичайна річ, що програми їй не показували. Про зміст програми знали тільки фактичні упорядчики. Вона згодилась. Та дама поїхала до губернатора ніби за власними справами й „поміж иншим“ згадала, чи не підписав би він пересланої йому через поліцію програми свята в честь Т. Шевченка в Лубнях? Як і треба було сподівати ся, губернатор її проханне негайно задоволити, навіть не читаючи програми. А упорядчикам тільки сього й треба було, бо в тій програмі був і вірш М. Вороного „Привид“, написаний на півстолітні роковини смерті Т. Шевченка, тоді вже заборонений, і реферат на українській мові Л. Яновської, против якого протестував лубенський справник, і... „Сон“ („У всякого своя доля“) та „Осії глава XIV“ Т. Шевченка!...

Таким способом лубенські Українці добули собі дозвіл на свято, присвячене пам'яті Т. Шевченка з нагоди півстолітніх роковин його смерті, як того самі хотіли.

Одержавши дозвіл, упорядчики сповістили людиність про майбутнє свято не тільки в місті, а й у цілім повіті.

Але як почули про се чорносотенці, зразу-ж розпочала ся найширша агітація за тим, аби людиність не йшла на те свято, бо його, мовляв впорядкують самі „мазепинці“—„ізміннікі родіни“. І вони добились таки того, що шкільне начальство заборонило учням усіх шкіл бути на святі. Загал же громадянства тільки кепкував над ними. Квітки на право входу на свято розкуплено на кілька днів до свята. Дуже багато людей поприїздило з повіту. Були вчителі, селяне, робітники. Заля театру не могла вмістити всіх тих, що бажали бути на святі. Велика сила людей зі слізми на очах повертала до дому, бо не було місць, не захопила зачасу квітки.

Свято відбуло ся в залі театру „Оаза“, бо більшого помешкання на жаль в Лубнях не було.

Залю й сцену театру прибрано розкішно в українським стилі рушниками, різнобарвними плахтами, портретами Т. Шевченка й інших українських письменників і громадських діячів. В однім місці залі збудовано чудовий український „кіоск“, в яким приймали ся жертви на пам'ятник Т. Шевченкови в Києві, продавали ся портрети та твори Кобзаря й інші українські книжки, портрети, малюнки, листівки з типами й краєвидами України і т. ин. На се був також дозвіл губернатора.

Перед початком свята прибули й жандармський ротмістр і помічник справника з цілою зграєю поліцаїв і жандармів стежити за тим, аби свято не виходило поза межі дозволеної програми.

Присутні тримають себе поважно. Купують на пам'ятку „Кобзарі“, житєписи Т. Шевченка, портрети і т. д.

Рядом з чорними сїртками та пінжаками майорять чумарки, національні стьожки...

Поліція й жандармерія всюди лазить і нахабно прислухуєт ся до розмов. Але на них мало хто звертає увагу.

Нарешті починаєт ся свято. Відкриваєт ся завіса. Мішаний хор починає Заповіт. Всі присутні поважно веляють з місць і слухають, стоячи. Помічник же справника й жандармський ротмістр, як опечені, схвачують ся зі своїх місць і вибігають із залі. Присутні здивовані дивлять ся їм у слід. Схвилюваний офіційний розпорядчик вибігає за ними. Розпитує їх, що стало ся. А вони йому: „Памілуйте, милостивий сударь, каково наше положеніє. Стоять со всіми ми не імеем права, а сїдеть неспрїлічно, когда все всталі!“

Після Заповіту українська письменниця Л. Яновська читає реферат про Шевченка.

Потім починаєт ся музично-вокально-літературний відділ свята. Приймають участь мішаний, жіночий і чоловічий хор, солісти й декламатори. Поміж иншими виступають видатні українські артисти-співаки: п. п. Мінченко-Шихуцька (сопран) і Стаховська (контральт), д. Сухаренко (баритон) та український поет М. Вороний (декламатор).

Співами й декламаціями присутні захоплюють ся. Але... проходить одна декламація М. Вороного („Привид“), друга („Сон“)... Захопленню публіки нема порівняння. Вся зала завмірає й ловить кожне слово, як щось дуже й дуже дороге для кожного зокрема. Аж ось доходить декламатор:

*„Се той Первий, що розтинав
Нашу Україну,
А Вторая доконала
Вдову-сиротину.
Кати, кати, людоді!“*

Жандармський ротмістр із помічником справника знову зривають ся з місця й біжать просто за куліси. Всі присутні захвилювали ся та ждуть, що з сього вийде.

А ротмістр до розпорядчика: „Да, памілуйте! Разве так можно? Да, что это, революция чтолі? Как же, как

же? "... Розпорядчик показує на підписану губернатором програму й поясняє: „А я-ж при чому тут. Дозволено. Без дозволу ми нічого не виконуємо"... Ротмістр трохи втихомирюєть ся, розводе руками, здвигує плечима... „Не панімаю!“... І знову біжить і сідає на своїм місці. Не сиділо ся йому спокійно вже до кінця. Певно „Первий“ та „Вторая“ й інші вислови з „Привиду“ та „Осії глави XIV“ не могли йому дати спокою. Але все-таки він уже більше не схоплював ся з свого місця, а тільки міцно мняв у руках підписану губернатором програму та здвигував плечима й шопотів щось до помічника справника, а той руками розводив. Коли-ж доходила програма до вичерпання й знову мали співати Заповіт, ротмістр і помічник справника заздалегідь вийшли з залі й їм не прийшло ся „ні стояти, ні сидіти“...

При таких обставинах прийшло ся лубенським Українцям впоряджати свято, присвячене пам'яті невмирущого Кобзаря. Та якби там не було, а свято відбуло ся всеж дуже добре. Всі Лубенці, що були на святі, казали, що вони ніколи не думали й не гадали, щоб їм довело ся коли бути свідками такого вшанування пам'яті Т. Шевченка. Вражінне свято полишило в душах Лубенців на все життя.

Робили ся заходи, щоб се свято повторити по тійже дозволеній програмі, бо дуже багато людей, які не могли попасти до театру з недостачі місця, просто благали про се впорядчиків. Та нічого з тих заходів не вийшло. Не дозволили більше.

Полонений з Гетьманщини.

Дві промови про Шевченка в російській Державній Думі.

В думській дискусії над інтерпеляцією про заборону Шевченкових свят в Росії в 1914 р. забирало голос дуже багато бесідників, які з різних сторін освітлювали творчість і значінне Шевченка, а з яких наводимо тут лише дві: проф. Іванова з Києва, Великороса з походження, й селянина Мерція з Київщини, який, не зважаючи на свою приналежність до фракції націоналістів, що саме причинила ся до заборони свята, виголосив прекрасну промову про вплив і значінне Шевченка для українського народу.

Іванов 1 (місто Київ). Високоповажани Панове! Я рахую собі за велику честь обстоювати права Українців, які порушено по причині їх замірів уладити в честь Шевченка свято, й мене дуже болить се, що саме мені приходиться за них заступати ся. Я бажав би, щоб на моїм місці був хтось, що ближше споріднений зі Шевченком, і щоб він був так само, як я, молодий або навіть молодший, а то тому, щоб він з тим більшою енергією міг боронити сеї слушної справи, оборону якої я на себе хочу взяти. Панове! Се, про що нам приходиться се тепер говорити, се одним з більших лих російського життя. З певністю ви всі знаєте про се, що всі наші поети находять ся в такім самім положенню. Шевченко висловлював свої гадки так: „Думи мої, думи, лихо мені з вами“. Се „лихо“, яке у відношенню до поем Шевченка являло ся величезним тягарем, ми ставимо на рівні з тяжкою забороною і у відношенню до гадок всіх інших поетів.

Ми-ж знаємо, що й Пушкин находив ся в такім положенню. Після його ювілею мусіли деякі високопоставлені мужі перетерпіти загально відомі прикрі наслідки. Але й за життя ми не так дуже вмємо цінити наших поетів. Аджеж той самий Пушкин згинув під напором сеї міжнародної клітки, яка виражала ся в особі Геккера—Дантеса. А та сама клітка живе й до сього часу й до неї можна примінути слова, які сказав якийсь инший поет: „Ви жадною толпою стоящіє у трона, свободи, истини і славы палачи“. — І сі люде дожили до наших часів. Вони до сеї пори працюють і їх слухають. Може бути, що цілу ріжницю становить лиш те, що з сею міжнародньою клічкою змішали ся наші доморослі дураки й біснுவаті.

(Марков 2: А хтож то дурак? голос зліва: Новацій).

Ми не шануємо наших поетів або шануємо їх лише тоді, коли вони задовольють наші незвичайно скромні потреби. Правительство зовсім поблажливо відносить ся до таких поетів, як Кольцов і Никитин. А чому? Тому, що вони оспівували виключно лиш народне горе, що вони, говорючи словами Некрасова, сотворили пісню, подібну до стону. Ну, а Шевченко дорогий нам також ще й тому, що він сповняв великі завдання, які висловив Пушкин словами: „словом запалюй людські серця“. То само говорить Шевченко в своїй поезії: „щоб огнем заговорила, щоб словом пламенем взялось, щоб людям серце розтопило“. Ось чого домагав ся Шевченко й отся щира прихильність та гаряча віра в народ спричинила се, що Шевченко являеть ся правительству небажаним. Панове! Українці дуже поважають свого поета. Я думаю, що не знайдесть ся ніодного такого міста й то не лише українського, але також і московського, в яким би вони не обходили Шевченкових роковин. З другого знову боку знаю, що багато Великоросів, які пізнали твори Шевченка, через ціле життя не розставали ся з ними та в кожній прикрій хвилі в життю звертали ся до нього як до великого знавця „русской“, а почасти (?!) й української душі. Шевченко змагав до відомих ідеалів і відомої правди; він мріяв про те, щоб на землі остаточно вже раз запанувала правда; він в „подражаніє“ пророкови“ Ісаї говорить:

*„Тоді, як, Господи, святая
На землю правда прилетить,
Хоч на годиночку спочить,*

*„Нічим отверзуть ся уста,
Прорветь ся слово, як вода,
І дєбрь-пустиня непопита,
Сцїлюющею водою вмита,
Проклинець ся, і потечуть
Веселі ріки, а озера
Крулом чаями поростуть,
Веселим птаством оживуть“.*

Він думає, що тоді то настане сеї щасливий час, коли

*„Раби тихими шляхами,
Без гвалту і крику,
Позіходять ся докути,
Раді та веселі,
І пустиню опанують
Веселі села“.*

Ось з якими ідеальними гадками працював великий поет на своїм тяжкім шляху. А тепер, що ми бачимо? Хто сумніваєть ся, чи можна святкувати пам'яті Шевченка? Аджеж ми знаємо, що для сього, щоб оцінити значінне поета, оцінити ту мову, на якій він писав, треба, щоб яка небудь інституція порішила се питання. Ми знаємо, що Академія Наук, яка сю справу добре й безсторонньо розглянула, все завляляла ся за признаннем української мови. Таж сама Академія Наук заявила тепер, що конче треба святкувати пам'яті сього великого поета. А хтож протестує? А хтож вставляєть ся за нашим великим поетом? Панове! Ми повинні були надіяти ся, що міністерство народньої освіти скаже міністерству внутрішніх справ, що не можна заборонити свята. Ну, а як думаєте, Панове? Чи коли небудь почуємо сі слова від нашого дійсного хоронителя народніх творів і народньої творчости? Я думаю, що серед теперішніх обставин ми сього ніколи не почуємо й недаром один бесідник в часі обіду з нагоди святкування річниці існування петроградського університету висловив бажанне „pereat diabolus“ (хай щезне чорт). Панове! Правительство звичайно одобрає в народнім поеті відоме всім мовчанне.

Я сказав, що Никитин і Кольцов можливо тому удостоїли ся відомої всім почеси, що вони висловлювали лише печаль. А Шевченко тимчасом все накликував до виявлення свідомої самодіяльності та виступав проти сеї мовчанки, яка панує в Росії тоді, коли народ (говорючи словами Пуш-

кина: „а народъ, а народъ, онъ безмолствуетъ“) мовчав. — Ту саму ідею висловлює Шевченко в словах: „від Молдавії до Фінна на всіх язиках все мовчить, бо благоденствує!“ Невжеж, Панове, не вільно нам не лише відкрито говорити про свою нужду, але також і в поетичних творах не повинні ми висловлювати відомих бажань і змагань до ліпшого життя? Нам скажуть, як вже й нераз говорили, що з огляду на потрібну нам єдність Росії не можна допустити української мови. А що то за єдність буде, коли поодиноким людям, поодиноким національностям, поодиноким народностям заборонить ся висловлювати в рідній мові те, чого вони хочуть і до чого змагають? Нам говорили про се, що нашим обов'язком є з усіх сил поширяти патріотизм, а тут, дивись, головню само правительство поборює дійсний патріотизм. Не кождому чоловікові вільно сказати, що він домагає ся добра для ширшого загалу, для більшого числа людей; зовсім природно повинен він перше просякнути відомою любовю до сього місця, де він живе, до сеї природи, яка його окружає. Чоловік може лише тоді полюбити свою вітчизну, коли навчить ся любити все те, що його окружає.

Панове, я думаю, що ми з усіх наших сил повинні домагати ся вияснення, на підставі якого права та задля яких причин заборонено свята в честь великого поета. Ми повинні покласти собі за честь доказати сього діла й уможливити відсвяткувати пам'ять сього великого поета „русскою“ (?) землі. (На лівиці оплески; Пуришкевич: я вам відповім).

Мерщій (селянин з Київщини, російський націоналіст!). Все, що говорено з сеї трибуни, все, що писано в часописах останніми днями про популярність Шевченка між українським народом, се все ще нічим не є, щоб можна було собі вповні уявити, як в дійсності почитає і любить свого поета простий український народ — селянство. Хто був на могилі Шевченка, той бачив, як селяне масами йдуть на могилу, щоб поклонити ся тлінним останкам улюбленого поета, той бачив, як вони з відкритими головами співають і читають твори Шевченка, з якою набожністю вони входять до сеї світлиці, де висить портрет Шевченка (гамір праворуч) ...як вони поводять ся перед тим портретом, так, начеб вони відчували присутність духа великого Генія, як вони ходять на пальцях і говорять шепотом (Праворуч сміх. Ліворуч голоси: Що за підлість). Так заховують ся люде лише в церквах (праворуч гамір, Александров: тихше). Хто був в українськїм селі, той бачив, що майже в кожній хаті висить на почетнім місці прибраний рушниками й цвітами портрет Шевченка та його „Кобзарь“. А сеї „Кобзарь“ майже кожний письменний і неписьменний уміє на пам'ять. Хто се знає, той не скаже, що Шевченковими святами цікавить ся лиш інтелігенція — сепаратисти... Ними зацікавлений весь український народ, який жертвує свої криваво зароблені гроші на побудування пам'ятника поетови. Вже майже 50 літ святкує український народ що року роковини Шевченка. Звичайно відправляють ся панахиди, а декуди уладжують ся аматорські представлення або літературні вечірки. Сього всього досі не заборонювано. Се все не загрожувало єдності й цілості Росії, а лише сього року чомусь-то не дозволяють улажувати свят в честь Шевченка, забороняють молити ся за раба Вожого Тараса. Само собою хочеть ся запитати: Чому? Невже тому, що Шевченко був селянський поет, вийшов з селян, що він, як його називають бюрократичні круги, мужицький поет? Але, панове, все має свої межі. Можна не давати народова прощати ся, закрити у нас на Україні народні бібліотеки та всякі просвітні товариства. Можна у нас на Україні забрати зі шкільних бібліотек популярні видання про сільське господарство, про кооперацію, про медицину і т. ин. лишень тому, що вони написані на народній мові. Можна заборонити дітям співати в школі улюблені ними народні пісні — (Пуришкевич: пять минут минуло, кінчить)... та читати переложені на матірню мову байки Крилова. А вкінці можна заборонити поставити Шевченкови пам'ятник в Києві, але, Панове, жадна людська сила ніякими цирку-

лярами не може заборонити народова любити того, кого він боготворить. Мені видасть ся, що нам вже пора в Росії признати се, що признав цілий культурний світ... Пора признати се, що Тарас Шевченко вже сам собі здвигнув нерукотворний пам'ятник, до якого не заросте народня стежка.

Заборона Шевченкових свят в Росії в 1914 р.

Збирала ся Україна достойно відсвяткувати столітню річницю уродин свого національного Генія, великі й широкі приготування до сього робила, але важка рука російського деспотизму брутальним ударом все спинила, викликавши гострі прояви справедливого протесту з боку найширших верств українського й московського громадянства.

Приготування до свят почали ся властиво ще в 1906 р. В сім році заходами полтавського губерньського земства удало ся дістати від правительства дозвіл на збиранне жертв на збудування пам'ятника Т. Шевченкови у Києві.

І посипали ся жертви на увіковічненне пам'яті поета з усіх кінців Росії; складали їх пани й мужики, міщане й робітники, приватні й громадські інституції — кожда думача і чесна людина спішила зложити свою лепту для вшанування того, хто огненним своїм словом запаливав серця людські.

Найбільше тих жертв, дрібних, але цінних, зложило селянство й робітництво й кожний з жертводавців жив надією, що ось незабаром наступить день, коли він на горі коло Канева уклонить ся тлінним останкам мученика за правду, а в золотих верхах Київі увінчає монумент Шевченка вінцем народної слави.

Закладини пам'ятника Шевченкови мали відбутися в 1911 р., в п'ятидесятилітню річницю смерті поета. Але запізненне конкурсу на проєкт пам'ятника, недостача визначеного місця під пам'ятник, як також заборона публичного святкування річниці смерті, відклали сю справу до річниці уродин поета в 1914 р.

Тимчасом утворений українським громадянством у Києві спеціальний Шевченковий комітет займав ся дальше справою проєкту пам'ятника й місцем для нього, дальшим збиранням жертв, сума яких вкінці дійшла до 200.000 рублів. В кожнім місті на Україні, а навіть на селах і у великих містах поза Україною, де були українські колонії, місцеве громадянство готовило ся до святкування ювілею у себе, на місці.

На кілька місяців перед днем уродин Т. Шевченка, себто вкінці 1913 й на початку 1914 р., наслідком масових петицій населення міської ради й земства на Україні, як також різні просвітні інституції, почали діяльно готувати ся до публичного, всенародного святкування ювілею Шевченка — урочистими засіданнями, присвяченими пам'яті поета, публичними панахидами, популярними відчитами для народу про життя і творчість Шевченка, називанням іменем поета вулиць і шкіл, поширенням в народі творів поета і ин.

Осередком Шевченкових свят мав бути Київ і тут міська рада мала приймати гостей з цілої України й відповідно до сього готовила ся, визначивши нарешті місце, де мали відбутися закладини пам'ятника поетови.

Всі верстви й стани були зрушені приготуваннями до свят, ціла Україна почала жити думками про великого свого сина, в мільонах сердець прокинула ся приспана любов до свого рідного слова, до свого краю і його минувшини, так гарно оспіваних поетом. Народжував ся масовий, новочасний Українець з невиявленою важкою думою про незнану будучність свого народу.

Та чим ширше розходили ся хвилі національного пробудження народу в дожданню Шевченкових свят, тим тісніше сходили ся всякі зрадники народу, нащадки Іскри й Кочубея та з ворогами світла й правди, ріжними чорносотенцями, почали засипати правительство в Петербурзі до-

Російська поліція на могилі Тараса Шевченка в день 100-літніх уродин Кобзаря.

носами, що під покривкою Шевченкового ювілею готується українська революція, цілю якої є відірвання України від Росії.

І правительство кілька тижнів перед річницею заборонило свята. Тайним циркуляром міністер внутрішніх справ Маляков приказав губернаторам і градоначальникам не допускати до ніяких публичних виступів в Шевченкову річницю, а Синод наказав духовенству не правити публичних панахид по Шевченкови.

Внесена в Думі і прийнята Думою інтерпеляція з сього приводу не відвернула заборони.

Полохливі й умірковані українські патріоти по сій забороні сказали, що будуть в серцях шанувати пам'ять Шевченка, будуть мовчати...

Але не міг сього сказати цвіт народу, його чутливі й активні елементи — шкільна молодіж і робітництво; вони не могли мовчати, щоб не упідлити ся перед пам'ятю того, чії слова саме лунали в ті дні: Вставайте, кайдани порвіте!

Дня 9 марта 1914 р. в день уродин Тараса Шевченка на знак протесту проти заборони Шевченкових свят відбули ся в Києві величезні демонстрації, що тривали також через цілий другий день. Учні всіх вищих шкіл застрайкували, те саме зробили робітники деяких фабрик і великими товпами співали по вулицях вічну пам'ять Шевченкови та різні національні пісні. Поліція і військо розганяли демонстрантів в однім місці, але вони сходились в другім і так було два дні. Багато людей покалічено під час демонстрацій, ще більше арештовано. Під час сих демонстрацій мали вигукувати ся слова: геть з Росією — хай живе Австрія!

На менші розміри такі демонстрації відбули ся в Харкові, Катеринославі, Одесі й инш. містах.

А коли на вулицях Києва лунав під свист нагайок туживий спів вічної пам'яті, під могилою Шевченка, думами

про яку жила в той день ціла соборна Україна, стояла велика компанія кінної й пішої поліції, а на самій могилі лежало трьох годованих поліцаїв з ружницями. Навкруги було пусто й сумно...
А. Жук.

Тоді й тепер.

(До 103 роковин від дня народження Т. Шевченка).

*Як змучену душу голубили сни,
Він бачив десь рідні лани;
Там моде веселі назустріч їмми,
Щасливі, бо вільні були.*

*І шмни величній країні вільній
Дзвонив Він на арфі у сні;
Та сни утікали і дійсність з нітьми
Дивилась очима тюрми.*

*За грат увиждали ся рідні степи
І панщина й моде-раби;
Дніпро темні хвилі зажурений ніс —
Із братніх, невільницьких сліз...*

*І краялось серце чутливе Йому;
Забувши про себе й тюрму,
Він муками рідного краю ридав,
В ридання проклони влітав.*

*В проклинах, в молінню, в акордах учних
Душа Його рвалась до всіх,
Хто, Бога забувши, людей катував,
Хто приспаний, скований спав...*

І тільки простори Аральських степів
Вслушались байдуже в той спів;
Та сірі, холодні, сипучі піски
Вюртали пекучі думки...

Здавалось, присплять їх навек бурени,
Здавалось, не зійдуть вони,
Ті зерна, що впали на ґрунт на хисткий,
В чужому краю, на піски...

Міняли ся дні, проминали роки...
Доніс вітер зерна-думки,
Скупавши в Дніпрі їх, у хвилях, в сріблї,
Розсіяв по рідній землі.

Росли-розростались у душах-серцях,
Онем запалали в борях.
Не зине надармо, не зине зерно,
Коли тільки добре, правдиве воно!

Минали ся роки, змінили ся дні;
Нащадки великих—дрібні
Далеко, в неволї, в чужому краю
Будують будову свою.

Натхнені натхненими Думами йдуть,
За камінем камінь кладуть;
Будують! Хай киркають чорні круки
Про ґрунт про нерівний, хисткий.

Байдуже! Минуть і ще змінять ся дні, —
Невільники будуть вільні
І в ріднім краю вже на ґрунті твердим
Збудують, збудують свій дім!

О. Кобець.

Кирилівка.

Тепер, коли слава Т. Шевченка лунає по всім широкім світі, буде незайвим сказати кілька слів про те село, де виховав ся і виріс він, себто про його батьківщину — Кирилівку на Київщині.

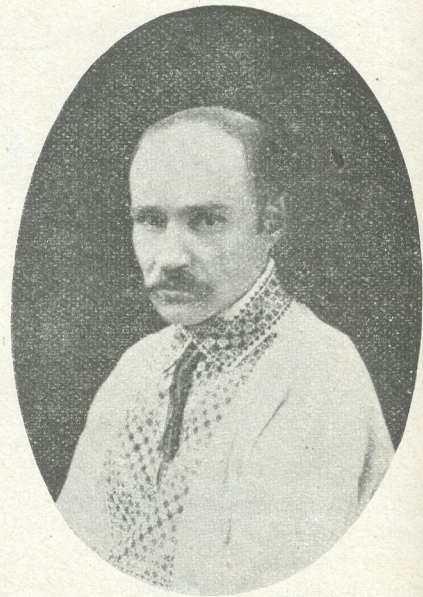
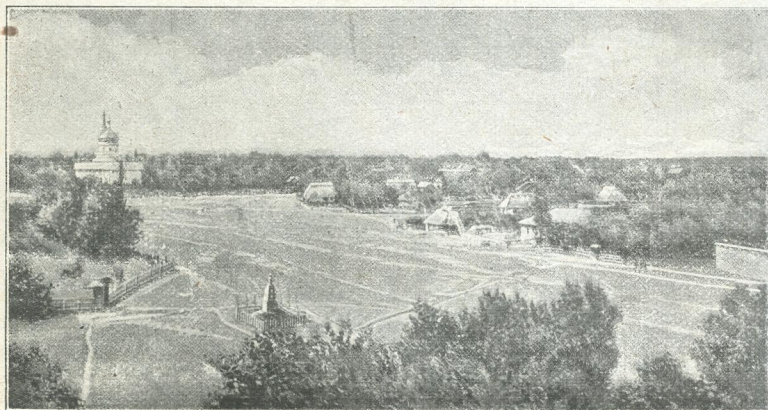
Ще за тих часів, коли жив наш великий поет, Кирилівка була невеличким, нічим непомітним між іншими тогочасними селами. Тепер же се дуже велике й пишне село.

Широко розкинула ся Кирилівка великим темним гаєм на високій горі. Здалека видно сей густий темний гай. Наближаючи ся до нього, ви не побачите ніде ніодної хатки, а все гай, та гай, та гай зелений і густий.

Коли-ж увійдете вже аж у саме село, то аж тоді з вишневих садочків соромливо, як ті молоді дівчатка, почнуть виглядати біленькі хатки.

В селі ви будете здивовані тим, що мабуть вас ніколи ще не здивувало, вулицями.

Вздовж і поперек Кирилівки йдуть дві широкі рівні, з обох боків обквітчані вишнями та вербами вулиці. Дивно буде вам, що в селі є такі пишні, широкі, рівні та просторі вулиці. Кожда-ж з маленьких узеньких улочок чарує

Хведір Шевченко, син Івана, внук Йосипа, брата Тараса Шевченка, учитель рисунків у міській школі в Ямполі на Поділі.

Людмила Шевченко, донька Прокона, внучка Микити, брата Тараса Шевченка, учить ся в Українськїм Інституті для дівчат в Перемишлі.

свою дивною красою. Коли підеш такою вуличкою, то здасть ся, що йдеш якоюсь вузькою та довгою зеленою кімнатою. Дерева, що ростуть скрізь понад улочкою, наче зговоривши ся, похиляли ся гиллям до купи й роблять повітре зеленим, чарівним. Коли-ж опиниш ся в осередку села — на вигоні, де дві великі вулиці перерізують одна другу, відкриваєть ся знову гарна картина: з двох боків звисока дивлять ся дві величезні церкви. Тутже кидають ся у вічі великі будинки шкіл — учительської двокласової й вищої початкової. Любо дивитись на них, бо садки, що оточують сі будинки, зовсім закрашають їх „казенний вид“.

Недалеко звідсіля уже й той щасливий куточок, де стояла та „хатиночка у гаї над чистим ставом край села“, той зелений гай, де бігав малий великий поет.

Щоб попасти у той щасливий куточок, слід з вигону спустити ся вузьенькою вуличкою в яр. Там зразу виникне перед вами той „чистий став“, котрий згадує поет у своїх творах. Ясним своїм лицем, обкутаним вінком верб, повернув ся він до неба й пильно дивить ся на нього.

Над тим яром, де ставок, тільки по другий бік греблі і те місце, де стояла та „хатиночка“, про котру поет каже:

„Мене там мати повила
І, повиваючи, співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину“...

Давно нема вже тієї хатиночки, розвалила ся вона. На тімже місці, де вона стояла, тепер стоїть тільки великий сірий камінь з млина (небіщик О. Кониський поставив його), на котрім написано чорними буквами: „Тут була хата Т. Г. Шевченка“. Місце те, де стоїть камінь, тепер власність одного племінника Тараса. Але він уже помер, покинувши дітей-сиріт і жінку вдову. Бідно живуть своїки того, чия слава громом гремить по всім світі. Їх хатка — невеличка, обідрана. А в хаті тільки й багацтва, що з стінки дивить ся своїми глибокими очима Великий Дядько.

Поважають його і племінники й онуки. Коли не навідасте ся в ту бідну хату, то завше побачите, що портрет

Тараса обквітчаний квітками й обвішаний рушниками. Вільшої пошани не мають змоги зробити бідні сироти, хочби й радійші.

Чудовий куточок — Тарасова батьківщина! Здасть ся, що сама природа подбала тут про те, щоб показати молодій поетичній душі свою пишну красу. Перед вами глибокий зелений яр. На самім його дні в густій високій траві срібною стрічкою мигтить узенька річечка. Тихо, тихо кудись несе вона свою чистеньку водичку, прислухуючи ся до тремтливого гомону осоков і верб, що з обох боків заступили її од печучого сонця.

За річечкою пишасть ся великий густий кущ калини — се ще з тої калини, під якою ховав ся наш славетний поет від стусанів лихої мачухи.

Понад яром з обох боків пишасть ся чудові вишневі садочки, а далі попід горою яблуні та груші широко простягали свої зелені гилляки. Нічогісінко не видно в сім чарівнім гаю крім зеленого, живого, веселого раю: хіба блакитне небо кризь ті густі гилляки десь трошки прогляне, — з усіх боків густий гай, а з двох ще й гори, що аж в небо оперли ся. Через то-ж то й поет наш, як малим був, і ходив шукати тих стовпів, що небо підпирають.

Отакій то той куточок у селі, де зріс наш Батько.

С. Кирилівсь.

Шевченко й війна.

Коли російське військо в літі 1914 р. вступило до Львова, Українці-офіцери та прості салдати в короткім часі не лишили жадного примірника „Кобзаря“ Шевченка в львівських книгарнях. Українці, що були примушені проливати свою кров „не за Україну, а за її ката“, шукали втіхи й поради в рідних рядках улюбленого національного поета. Твори Шевченка в Галичині були для них ніби символом єдності українських земель, які російські орди переходили вздовж і поперек, нищучи огнем і залізом. І в багатьох з них зажеврила чи спалахнула полумінням свідомість значіння кривавих років війни для будучої долі України.

Одною з перших книжок, виданих Союзом визволення України для полонених, утікачів, українських жовніврів австрійського війська та всіх тих, кого війна примусила покинути рідну оселю, був „Кобзарь“ і він розійшов ся в багатьох тисячах примірників у дуже короткім часі.

Твори Шевченка в часі війни були потрібні Українцям, як євангеліє побожним людям в тяжкі моменти життя. В уяві одних щоденні криваві події війни і знищення зменшували ся і блідли перед лицем великого, вічного твору артизму. Іншим сі твори дали вище розумінне трагедії війни, в якій особа зникає і стає міліоновою частинкою великої цілоти. Третім знову висока гуманність поета дала людське розумінне змагань і почувань окремих осіб, глибших мотивів високих і низьких вчинків, яким світова війна дала такий великий простір.

Страждання, любов та гнів і безмежне психічне піднесення, які в світовій війні зробили ся спільними почуваннями багатьох міліонів людей, були важними психологічними моментами і творчості Шерченка.

Саме життя поета України було довгим ланцюгом страждань. Тому, що на муки, яких зазнав Шевченко від російського кріпацтва й тюрми, були виставлені й міліони його братів, синів одної з ним матери-України, тим більше зрозумілі були вислови сих мук у творах Шевченка їм і їх нащадкам.

Поступ в соціальних і міжнародніх відносинах в Росії так дуже повільний, що часами здасть ся, ніби-то він спиняє ся або повертає назад до Шевченкових часів. Тому-то образи Шевченкової творчості, хоч від часу його смерті минуло 56 років, не втратили навіть безпосередньої реальності й безпосереднього звязку з українським життям. Злидні й недоля, насильства та сваволя російських сатрапів на Україні лютують гірше ніж перед роками. Українськими за-сланцями переповнений Сибір і північні російські губернії,

де багато загине талантів і сил, таких потрібних Україні. І колиб між Українцями зявив ся Шевченко тепер, російські правителі певно кинули б його до тюрми так само, як перед півстоліттям.

В часах Шевченка російські гнобителі працювали над знищенням невеличких вільнолюбних народів Кавказу. І з глибини душі українського поета вирвали ся такі могутні вислови любови та спочування до нових жертв російського хижацтва й слова такого гніву, обурення і такої гіркої іронії супроти гнобителів, що „Кавказ“ підніс ся на рівень одного з найкращих творів вільнолюбного людського духа. Тепер російська навала направляє ся не проти народів Кавказу, для яких Шевченко мав симпатії хіба наслідком спільности російського гнету, а проти самого народу Шевченка, против його найкультурнійшої галицької частини. Російські орди давно переступили за Кавказ і понесли далеко на південний схід грозу російської неволі. На західних межах російська деспотія не лише гнітить нові сотки тисяч українського народу, а й загрожує культурному розвитку цілої центральної Європи. Які огненні слова проти російської навали вирвали ся-б тепер з уст великого українського поета! Як безмежно високо піднесли-б вони полумя одушевлення Українців у боротьбі против їх відвічних гнобителів!

Але геніїв родять довгі роки і в тяжкій боротьбі Українцям не судило ся мати в своїх рядах натхненого пророка, рівного Шевченкови; в них живе лише незломний його дух і служить запорукою того, що він охопить міліони синів відродженої нації.

Третій раз в сій війні Українці святкують память свого поета в тій частині України, що вільна від російського гніту, на фронті під російськими кулами, в кольоніях галицьких і буковинських втікачів і в таборах полонених синів України, — всюди, лише не в межах Росії можуть Українці вільно пошанувати память Шевченка. Але від сього не зменшують ся, а зростають ті почування і думки, які будять в українськім народі твори його найбільшого поета. Вільної душі Українця не стопче й чобіт російського жандарма; навпаки, в ній зростають гнів і обурення, вибух яких для російської деспотії може бути небезпечним.

М. Троцький.

Нерукотворний пам'ятник Шевченкови.

Під час теперішньої війни довело ся мені перший раз стрінути ся масово з так званим „простолюддем“ з російської України. Се були полонені російські жовніри, головно селяне, опісля міські робітники, з усяких українських губерній Росії від городненської до курської, від бесарабської до області Терек, одним словом з цілої російської України від найблизших нам західних до найдальших східних окраїн нашої рідної землі.

Не хочу тут вдавати ся, які вражіння відніс я з сеї стрічі під кождим оглядом. Скажу тільки загально, що всі широко розповсюджені балачки про неграмотність, некультурність, дикість і т. д. російського жовнірства — якби судити по жовнірах української нації — оказали ся такі далекі від дійсної правди, що мені, горожанинови центрально-європейської держави, з примусом шкільної науки, свободою преси, свободою зборів і стоваришень і т. д., стало нетільки соромно, але передовсім дивно.

Та не про се хочу говорити, а про відношення наших народніх мас до книжки, друкованого слова загалом і про відношення до Шевченка зокрема. Відразу мушу сказати, що, стрічаючи ся від довгого ряду літ і безпереривно з нашим народом у Галичині, я не надібавав та такий великий, живий і загальний інтерес до книжки, як при стрічі з російськими Українцями.

Нетільки жадова книжки тепер, у полоні, котру можна-б пояснювати незвичайними життєвими умовами: недостачею иншого зайняття і т. д., але запас вже прочитаного — отже доказ, що і в нормальних, мирних часах той живий інтерес до книжки був і перед війною.

Які книжки мають найбільший попит серед українських жовнірів російської армії? Це питання могло б бути предметом дуже цікавої і вдячної студії, — та щоб дати вірний образ і витягнути справедливі висновки, треба б студию оперти на докладній статистиці.

На жаль, нема у мене такої статистичної підвалини, — є тільки вражіння з загальної обсервації.

І на основі сього вражіння мушу ствердити, що творам Шевченка далеко у нас в Галичині — про Буковину, а тим більше про угорську Україну й не говорить — до тої популярності, якою тішать ся вони на російській Україні.

На основі відомостей про се, в яких високих накладах „Кобзарь“ Шевченка появляв ся і розходив ся в Росії, можна було виробити собі деяке поняття про популярність сеї книжки на російській Україні, але вірний образ витворюють ся щойно при особистій стрічі. Саме при сій стрічі полонені просто засипували просьбами за Шевченком, а рівночасно з тим багато полонених з памяти виголошували Шевченкові вірші, багато співало, не по композиціям наших композитів, а так таки на коломийковий лад або на ноту якоїсь небудь народньої пісні, одні й другі знали множество віршів Шевченка на память, а проте попитували в першій мірі за Кобзарем.

Аж тепер виявила ся нагода переконатися, що Шевченко справді живе в устах, памяти й серці широких народніх мас російської України!

А в Галичині? в Австрії? в Австро-Угорщині? Угорщину властиво ліпше поминати, як що не хочеть ся говорити тільки про се, чого нема, чого не зроблено. Як прийде мова на се, щоб треба б конче зробити, то вона відносить ся і до угорської України, ще й з тим, що конечність найбільше пекуча, а пора вже майже остання.

В Австрії серед Українців живе культ Шевченка, але скільки в тім культі справді відчутого й зрозумілого, а скільки формалістики, привички й моди?

В багатьох селах галицької України постробно Шевченкови з нагоди сотніх роковин сякі або такі памятники з тривалого, але мертвого матеріалу, — та чи багато вложено в се, щоб здвигнути живий, нерукотворний памятник?

Мені здаєть ся, що до всего, що зроблено, найвідповіднійше слово: за мало!

На галицькій Україні читаєть ся Шевченка за рідко, знаєть ся за мало, береть ся за поверховно!

Між світовими поетами Шевченко великий своєю лірикою, глибиною своїх почувань, високим летом думки, благородністю духа!

Між творцями суспільних ідей — своїм щирим демократизмом, вразливістю на хиби сучасного суспільного ладу, величезною силою протесту проти всякої кривди, невичерпаною, непритахаючою, з глибин душі впливаючою, опановуючою весь мозок, всі дріжання нервів, всю життєву силу — тугою до найсправедливішого, а через те й найліпшого, найкращого!

Між синами рідної землі Шевченко великий своєю безмежною любовю до України, своєю щирою і широкою національною свідомістю, своїми високими, сміливими й послідовними національно-політичними змаганнями.

Не треба бути ані засліпленим шовіністом, ані тісним приклонником самородної культури, ані плитким ворогом усього, що виросло на чужій землі, щоб без перехвалок, але й без несміливости сказати, що Шевченко дає нам в сучаснім положенню все, що поет може дати, й все, чого потрібно, щоб молоду душу, чи одиниці чи збірну душу народу, підготувати не тільки під посів великих ідей, але вже навіть до творення великої будучности.

Шевченкова лірика се невичерпана криниця справдішньої, глибоко відчуті і широко закроєної людяности, любови ближнього, пошани для людини, розуміння людських переживань. Доки всі ті благородні відрухи людської душі

не стратять своєї великої вартости як регулятор відносин між людськими одиницями, доти твори Шевченка матимуть вартість поетичного катехизму вселюдської етики.

Доки ідеї широкого демократизму міститимуть в собі задатки поступу, розвитку й уссовершення суспільних відносин, доти твори Шевченка на суспільні теми матимуть для творення суспільного світогляду таке значіння, як підготовленне рілі під засів дорідного зерна. До душі й мозку, запліднених суспільними ідеями Шевченка, найдуть суспільні ідеали, сотворені найбільшими умами Європи, вже добре промощену дорогу й широко відчинені ворота.

Доки національні почування становитимуть один зі складників душі культурної людини, доки рідний народ і рідний край, його минувшина, теперішність і будуччина будуть для людини предметом любови, дбайливої журби й патріотичних зусиль, доки змагання служити своєму народови та своєму краю буде частиною обовязків людини, доки національні ідеали, що є висловом змагання запевнити своєму народови найліпшу долю, найкращу будучність, будуть одним з тих могутніх чинників, що ставлять людину понад рівень одиничного, чисто звіринного животіння, а підносять до ступня людини-горожанина, що живе в громаді, має громадянські інтереси й виконує громадянську працю, — доти Шевченкові поеми з національно-політичними тенденціями служитимуть взірцем поетичної творчости того роду, що в легкій і прекрасній поетичній формі воскрешує призабуту бувальщину народу, представляє його страшне сучасне положення і, вказуючи мету на будуччину, пориває своїм натхненим словом до праці й боротьби задля досягнення сеї мети.

Три найважніші роди відношення людської душі й думки: одиниці супротив одиниці, суспільних кляс між собою і народу до себе й до інших народів — найшли в поемах Шевченка такий вислів, що на сих поемах, як на букварі, кожний Українець може учити ся того, що в сфері етики, суспільних питань і національно-політичних змагань повинно бути підвалиною під будову світогляду й дороговказом для походу вперед.

Отсе треба б сказати, щоб вяснити, що не з засліпленого ідолопоклонства, але з становища доцільности у вихованню народніх мас уважаю, що Кобзарь Шевченка повинен стати нашою національною біблією.

Не повинно бути Українця чи Українки, що не знає Шевченка так, як кожний християнин знає десять заповідей. Щоб не тільки знали, але розуміли й відчували.

Що серед російських Українців Шевченко далеко популярнійший ніж серед австрійських, пояснюю се тим, що він їм багато ближший і більше зрозумілий.

Одним з великих наших внутрішніх національних завдань уважаю конечну потребу зробити Шевченка близьким і зрозумілим кождому Українцеві в кожній закутині української землі.

До сього мало культу з концертами й вечірками, мало памятників з мертвого матеріалу, — сі два прояви пошани для Шевченка повинні бути щойно завершенням иншої будови, будови, здвигненої в умах і серцях цілого народу.

До умів і сердець треба дістати ся раз широко закровоеними й пляново обдуманими викладами; другий спосіб: друковане слово.

Основне розробленне поем Шевченка з поясненнями й коментаріями, в котрім кожний більший його вірш, більший не розміром, а думкою, ідеєю, був би розложений і пояснений — зробить твори Шевченка приступним для кождого, хто лише уміє букви розпізнавати, зближить Шевченка до народніх мас і дивне народні маси на рівень Шевченкових ідей.

Отсе був би нерукотворний памятник Шевченкови! Найвища пора такий памятник йому построїти.

Володимир Темницький.

На святі Шевченка.

(Спомини зперед десяти літ).

Я був засуджений на винародовлення.

Ви дивуетеся? Не вірите? Так! Я був призначений на се, щоб стати поклонником чужого бога, щоб виховати на се, щоб стати власного народу. В двадцятім столітті, в однім з найбільших провінціальних осередків нашого піємонту, де українське життя плило вже тоді живою течією...

Три роки томився я вже в Н. бурсі, що перед кількома роками завдяки байдужности наших людей перейшла з рук церковного брацтва в руки людців, ідеалом яких була „єдина, неделима Русь“. Сю „ідею“ вціпляли вони в своїх нещасних вихованців усякими можливими й неможливими, нераз дуже цікавими способами, яким варто присвятити окрему згадку. І хоча три роки сидів я під опікою о. катехита, що був нашим наставником, „общерусская ідея“ в мені якось не приймала ся. Не знаю сам, що було причиною моєї відпорности. Чи виніс я вже настільки любови до всього рідного з дому, чи був се вплив товаришів зпоза бурси, з якими, не зважаючи на заборону, все-таки час від часу стрічався я, чи жива українська мова, що в яркім противенстві до дивної мертвечини, якої уживав постійно о. катехит, мусіла кожного молодого запалювати, чи може моя духовна конструкція, що вже тоді не дозволяла мені приймати за свій перший лінійний погляд чи аргумент моїх наставників, чи вкінці само життя, що не противилося, а просто таки голосно кричало й протестувало проти всього того, що нам вбивано в бурсі в наші молоді мозки... Мабуть все те разом причинилося до того, що „руським“ я назвати себе не міг, хоча не був ще й свідомим українцем.

Так було до 1907 р. Я був тоді учеником четвертої класи польської гімназії і все ще стояв на роздоріжжю і — мучився. Куди маю йти? До котрого гурту пристати? Як мені рішити ся? З одного боку широка праця для народу, що тоді вже ступав семимилевими кроками вперед, яка манила в ті часи кожду кращу одиницю з української молодіжки моєї гімназії, а з другого велике багатство Росії, готова культура, просто рай... А одночасно з одного боку повне забезпечення й удержання бодай до скінчення гімназії (в бурсі я жив зовсім безплатно, до того побирав стипендію), а по другім мала мене ждати важка праця й турботи, як удержати ся самому нужденно платними лекціями. Тепер воно пишеться легко, але тоді тяжко було додумати ся чогось путнього.

До того о. катехит тішив ся великою повагою й ще більшими впливами в цілій гімназії і горе тому, хто поставив ся ворожо против його ідей! А ніхто не впливав так у відомім об'єднательнім напрямі на повірену собі молодіж, як він, її духовий батько! І нікого так молодіж не бояла ся, як його.

Не диво, що се втолочування в молоду голову об'єднательних ідей мучило мене днями й ночами. Я-ж був все досі „добра дитина“, як же мені виступити против о. катехита? Що зроблю по прогнанню з бурси, що скажуть батьки, люде в селі? Бо-ж гонено з бурси безмилосердно кожного, кому тільки доказано, що він зносить ся з „сепаратистами“... Як подумаю ще нині над тим усім, то справді соромно стає за дивні методи виховування (аби не назвати досаднішим!) моїх наставників.

В такім стані моєї душі застало мене і свято в честь Шевченка, уладжене українською молодіжю моєї гімназії.

Вихованцям бурси, з виїмкою кількох найстарших, що уважали ся зовсім певними, вступ на свято заздальгідь заборонено.

Прийшов день свята. Я чув, як товариші зпоза бурси обговорювали в класі програму свята, я бачив, як вони наперед тішили ся, що гідно вшанують пам'ять Генія україн-

ського слова, не дивлячи ся на видиме невдоволення о. Катехита й великої часті учительського збору.

Мені здавало ся, що на святі мушу бути й я.

Того дня пополудні звільнив ся я у префекта бурси, щоб відвідати своїх свояків. Однак якась невидима сила гнала мене мимохіть перед театр, в яким мало відбутися свято. Там панував вже живий рух. На лицях знайомих і незнайомих товаришів пробивала ся радість і одушевлення, питомі тільки на святах молодіжки польських гімназій, де влаштування Шевченкового свята звязане постійно з меншими або більшими перепонами.

Не надумуючи ся довго, скочив я з бючим серцем на галерію, де сховався в самім куточку. На щасте з бурсаків не бачив мене ніхто й по хвилі я вже став обережно розглядати ся по просторій, виповненій по береги залі.

Саме під мною сидів у льожі о. катехит, зір якого міг мене найбільше тривожити. Та я успокоїв ся, бо знав, що мене над собою не побачить.

Якою чудовою видала ся мені тоді зала! Як гарно була вона прибрано зеленою й написаними-цитатами з творів Шевченка! Як принадно було на сцені, де в хорі доглянув я й кількох товаришів з мого відділу! І якось дивно мені стало, чому я не між ними, чому мушу заглядати на них з укриття, чому не можу вільно й свобідно пошанувати Шевченка ураз з цілою залю? А бюст Шевченка в оточенню хору промовив до мене якось так, що я забув про все й переніс ся думками в своє рідне село, а дальше над Дніпро, на завалене снігами й льодом місце його вигнання, над його могилу... І я почував, що він ціле життя терпів за ідею і за неї помер.

Коли я очунав, не було вже на сцені хору. Саме зачала ся промова ученика В., теперішнього сотника У. С. С., що була тоді для мене верхом мрій. З ходом концерту я щораз більше одушевляв ся. А коли зачала ся вистава одного акту з трагедії В. Пачовського „Сон української ночі“, я майже відчував, що в мені довершується якась перемена. Вже не звертав я уваги ні на о. катехита, ні на своє оточення, ні навіть на одного старшого вихованця бурси, що прийшов на галерію на звіді й, очевидно, мене побачив.

Я бачив, що передо мною стелить ся новий шлях, важкий і може непевний — і все ще його бояв ся...

По скінченню свята ціла аудиторія підняла ся і з тисячки грудей залунала „Ще не вмерла“. Я співав також, але замкненими устами, бо коло мене стояв на сторожі висланець бурси. Однак не дивлячи ся на нього, мої очі сіяли вдоволенням і радістю, що й я, не зважаючи на перепони, не ухилив ся від свята в честь Тараса. Але коли ціла зала стала співати в прискоренім темпі „Душу, тіло ми положим“, я вже більше не міг видержати: разом з усіма співав я з повних грудей, з променіючим зором і з нетаємним одушевленням в обличчю мого „ангела-сторожа“.

Виходячи з театру, я легко відітхнув, бо знав, що супроти замученого Пророка я не прогрішив ся.

Від того вечера датується моє свідоме українство, першим наслідком якого було те, що в короткім часі попрощав ся я з бурсою і стипендією раз на все.

*

Десять літ минуло від тої памятної хвилі. Багато за той час зайшло змін, немало дечого змінило ся й коло мене. Довело ся знати немало розчарувань, але були й гарні хвилі, що не забувають ся ніколи. Незабаром, бо по чотирьох роках, діждав ся я й здійснення своєї мрії: я виголосив промову з того самого місця, на такім самім гімназійнім святі і в присутности того самого о. катехита...

Та не змінило ся одно. Як тоді, так і нині чую цілою своєю істотою, що з ідеями Шевченка піду пробюю в життє і вони мусять товаришити мені до гробу.

Іван Німчук.

Українське шкільництво на Волині.

Бюро Культурної Помочи для українських окупованих земель оголошує отсі викази українських шкіл на Волині і приходів то видатків на удержання тих шкіл:

З кінцем лютого 1917 р. були на Волині отсі українські школи:

I. Володимир-волинська округа.

1. Бискупичі Шляхотські — ступнів науки 2, дітей 34, учитель Іван Вербяний.
 2. Божанка — ступ. 3, дітей 35, уч. Кость Танчаковський. Курс для неграмотних.
 3. Будятичі — ступ. 2, дітей 46, уч. Володимир Дзюбак. Курс німецької мови для старших.
 4. Володимир Волинський — клас 4, відділів 6, дітей 221, учительки: Савина Сидорович, Володимира Волянська, Кекилія Волянська, Теодора Ліщинська й дві місцеві учительки. При школі чайня для дітей і українська бібліотека для старших.
 5. Дорогинички — ступ. 2, дітей 45, уч. Богдан Заклинський. Курс для неграмотних.
 6. Зашковичі — ступ. 2, дітей 52, учитель місцевий.
 7. Літовеж — ступ. 2, дітей 75, учит. Хведір Вишиваний. Курс німецької мови.
 8. Лішня — ступ. 2, дітей 57, учит. Іван Гуцуляк. Курс для неграмотних і курс німецької мови.
 9. Микуличі — ступ. 2, дітей 40, уч. Іван Маєвський. Курс для неграмотних.
 10. Мокрець — ступ. 2, дітей 46, учит. Остап Вахнянин.
 11. Орищі — ступ. 1, дітей 55, учитель місцевий.
 12. Осмиловичі (школа невідкрита).
 13. Поромів — ступ. 2, дітей 51, учит. Роман Гриневич. Курс деревляних робіт.
 14. Пузів — учит. Клим Коник.
 15. Рогожани — ступ. 2, дітей 11, уч. Кость Танчаковський.
 16. Руснів — ступ. 2, дітей 24, учит. Лев Смукла.
 17. Ставки — ст. 2, дітей 40, учит. Іван Старчук.
 18. Устелуг — ст. 4, дітей 138, учительки Антоніна Парахоняківна й Марія Стециківна.
 19. Хотячів — ст. 2, дітей 33, учит. Теодор Савич.
 20. Щенютинок — учит. Осип Біювський.
- Разом в окрузі Володимира В. шкіл 20, дітей 1003, учительських сил 25.

II. Округа Ковель.

21. Вижва Стара — учит. Осип Безпалко.
22. Головно — ст. 2, дітей 120, учит. Яків Кобилянський. Курс для неграмотних.
23. Городно — ст. 2, дітей 71, учит. Михайлина Модрицька.
24. Гуца — ст. 2, дітей 61, учит. Іван Мода.
25. Гута Стара — учит. Роман Леонтович.
26. Запіле — учит. Н. Мойсей.
27. Згоряни — ст. 2, дітей 46, учит. Михайло Мокрий.
28. Ковель — ст. 3, дітей 90, учит. Григорій Карбулицький, Іванна Пеленська й одна місцева сила.
29. Кузницькі — ст. 2, дітей 64, учит. Юрій Пернерівський.
30. Любовень — ст. 3, дітей 94, учит. Анна Бігунівна. При школі чайня для дітей.
31. Машів — ст. 2, дітей 30, учит. Осип Демчук.
32. Матіїв — ст. 3, дітей 135, учит. Ангелина Гайдучківна.
33. Нудижі — ст. 2, дітей 86, учит. Іван Сембай. Курс для неграмотних.

34. Олеськ — ст. 2, дітей 52, учит. Олег Калитовський.

35. Перевісе — ст. 3, дітей 39, уч. місцевий. Курс для неграмотних.

36. Підгородно — ст. 2, дітей 95, уч. Ілія Ткач.

37. Селища — ст. 2, дітей 138, уч. Корнило Савка. Курс для неграмотних.

Разом в окрузі Ковель шкіл 17, дітей 1121, учительських сил 19.

III. Округ Н. Н.

38. Полева почта 409 — ст. 2, дітей 40, учитель П. Коненко.

Разом є на Волині українських шкіл 38, з 2164 учениками в 32 школах і 45 учительськими силами.

Звідомленне з фондів на волинські школи

за час від 1 лютого до 31 грудня 1916 р.

Приходи:

I. Союз визволення України:		
а) з власних фондів		6116-03
б) жертви полонених Українців (передані Бюро К. П.)		4290-12
II. Округна Шкільна Рада у Володимирі Волинським		1041-80
III. Комісаріят УСС. у Володимирі Вол.		5758-79
IV. Жертви через Бюро Культурної Помочи:		
1) Січовий Кіш		5766-30
2) Жіноча Громада в Імнді		1000-—
3) Шкільна молодіж		628-53
4) Загальні жертви		7074-06
5) Зворот О. К. Л. за книжки		349-90
6) Видавництва Бюро К. П.		312-10
7) Проценти		19-10
Разом		32356-73

Розходи:

I. Союз визволення України (у власнім заряді):		
1) Загально Волинь		856-03
2) Володимир		650-—
3) Ковель		140-—
4) Луцьк		500-—
5) Заг. організаційні видатки		3970-—
II. Окр. Шкільна Рада у Володимирі		1041-80
III. Комісаріят УСС. у Володимирі		4516-74
IV. Бюро Культурної Помочи:		
1) Учителі і заг. шк. видатки:		
а. Володимир		6772-24
б. Луцьк		480-—
в. Ковель		500-—
г. Інші		76-—
2) Книжки для бібліотек і молодіжи:		
а. Заг. Волинь		5074-98
б. Володимир		161-92
в. Ковель		105-44
г. Інші		200-—
3) Шкільні прилади:		
а. Заг. Волинь		446-14
б. Володимир		290-34
в. Ковель		99-53
г. Луцьк		129-45
4) Канцелярія Бюро К. П.:		
а. Урядник		706-—
б. Канцелярійні видатки		763-26
в. Видавництва		461-30
г. Оголошення і викази жертв		656-36
		28597-54
V. Готівка в касі Бюро К. П.		2517-14
VI. Готівка Комісаріят у УСС. у Володимирі Вол.		1242-05
Разом		32356-73

Вісти.

Привіт полоненого. До Шановної президії Союзу визволення України! З великим полум'ям любови вітаю найдорожших Товаришів з С. В. У. й Вп. Пана Редактора з 103 роковинами уродин славного й незабутнього нашого великого вчителя і батька Т. Шевченка. Бажаю Вам всім, щоб Ваша праця, котра освітила нам, Українцям, дорогу, повела нас як найскорше до вільної і незалежної України. Почуваючи себе сином неньки України, я також, як і всі свідомі Українці, хочу бороти ся проти ворогів за кращу долю покривдженого народу, а знаю, що ся свята праця і боротьба приведе наш народ до кращої будучини й тому моє неполене серце не може витерпіти в такий день (25 лютого ст. ст.), не пославши радісного привіту невсипущим працівникам, яким воно передає неописану вдячність. Хай розвиваєть ся і процвітає наша славна Україна! З сердечною пошаною Л.

Академик Ягіч про Шевченка. Вислужений професор славянської філології на віденському університеті, член багатьох академій (віденської, петербурзької й ин.) та наукових товариств, між иншим дійсний член Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, радник двору й член палати панів Вратислав Ягіч, подав у ранішнім виданню „Neue Freie Presse“ з 27 січня (ч. 18833) п. з. „Тарас Шевченко, Біографічно-культурно-історичний образ малоруського (українського) поета“ таку рецензію монографії д-ра Альфреда Ензена про Шевченка:

„Славнозвісний знавець багатьох славянських літератур — шведський історик літератури й поет др. Альфред Ензен, директор заложеної в Стокгольмі, тепер уже дуже багатой бібліотеки інституту Нобеля, в ряді своїх численних праць, що в них почасти в шведській, почасти в німецькій мові обробив або навіть переложив поодиноких визначних поетів і письменників славянських літератур, присвятив отсе малу захоплюючу працю українському поетови Тарасови Шевченкові (1814—1861).

„Він називає свою студію „життем поета“, але вона обіймає в двох частях не тільки життєву долю поета, але й історичне представлення головного предмету його творчости, України, та всесторонню аналізу його поетичних творів. Книжечка написана незвичайно цікаво, повна ентузіазму й подиву для поета, що його автор полюбив не тільки сам як добрий знавець літератури, але й зумів зробити симпатичним для читача сеї гарної студії. В отсім представленню маємо дуже виразний, яркими красками змальований образ життя поета, приправлений автобіографічними вставками.

„Перед нами виступає живо справжній мученик почасті свого соціального становища, почасти своєї любови волі. Недоля, яку мусіла пережити багато обдарована артистична вдача кріпака в першій молодості, й ще більша недоля, яка стріла його по увільненню, а властиво по викупі з кріпацтва яко засланої в салдати за деякі гріхи, сповнені з наївної необережності, себто за вислови в його поезіях, просто хапає за серце кожного читача в отсім представленню. З ніжним зрозумінням проаналізовано й оцінено з різних становищ самі поезії. Автор висловлюєть ся про поета з пересадними похвалами й хотів би поставити його в першій ряді великих славянських поетів. Сим робом автор цілком перейняв ся тою повною захоплення пошаною, яку Українці постійно мають для свого Шевченка.

„В дійсности ся справжня поетична вдача, що побіч дуже численних блискучих описів природи й ніжних висловів почувань все-таки грішить деякими пересадками, які противлять ся доброму смакови, повинна-б задоволити ся наказуючим пошану другим рядом. Об'єктивно беручи, для самоука, що в своїм життєві мусів витерпіти багато серед найсумніших обставин, осягненне навіть сеї висоти се подиву гідний успіх“.

„Національний поет України“. Під сим заголовком написав відомий історик проф. Карло Галлендорф у найбільшій шведській газеті „Svenska Dagbladet“ ось що з приводу появи німецької праці д-ра Альфреда Ензена про

Шевченка, як подає „Діло“: Невтомний в своїх заходах познайомити ближше культурні круги західної Європи зі славянським світом, особливо з його найважнішими літературними постатями, збагатив др. Альфред Ензен ряд своїх праць книжкою про найбільшого поета України. В Швеції, де стільки важних споминів важе нас з українською землею, від казкових Варягів до днів Карла XII, повинна ся цікава студія звернути на себе велику увагу, не в найменшій мірі з огляду на край, про який в ній пишеть ся. Предмет представлення слушно означено яко „тінь минулого козацтва“. В поезіях і в повнім змін життєві Шевченка бачимо сина степів з лицарським жаром і неспокойним бажаннем волі, що поставило його в неминуче протиривство до влади пануючих чужинців і принесло йому недолю й засланне. Один з земляків Шевченка писав з одушевленнем: „Він був сином селянина і став князем в царстві духа, сином кріпака і став велетом в світі людської культури“. Коли тим, що досі що найбільше чули імя Шевченка, видадуть ся сї слова дещо прибільшеними, то се вражінне змінить ся, коли вони під умілим проводом д-ра Ензена пізнають життє поета й той круг, в яким він жив і творив. Що нині, не уважаючи на послідовний гнет, є все-таки самостійна українська культура й через се також життєва передумова нових, ліпших днів для важко навіщеного народу Дніпрових степів, — се головна заслуга Шевченка. Гарна, цікава книжка, яка навізає до 100-літнього ювілею поета, обходженого в 1914 р., заслугує тому на особливу увагу.

Новий твір В. Винниченка. Відомий український письменник В. Винниченко написав новий драматичний твір під заг. „Мохнатого“ (Волохатого). П'єсу включено в репертуар театру Незлобіна.

„Сам автор — пишуть „Биржевыя Вѣдомости“ — означає істоту мохнатого в отсих словах: Воно живе в кождім з нас. Живе раніше ніж свідомість і воля. Раніше того, що зветь ся людським, добрим або злим. Коли в згоді з нашими бажаннями, цілями, світоглядом, — добре, коли противно — то вже зле. Тому воно многице, мінливе, невловиме. Ми завше в боротьбі з ним, хоч несвідомі сього. Але бувають инколи моменти, коли наша увага яскраво ставить питання про сю боротьбу.“ Не зважаючи на символістичні підстави, — додає часопись — п'єса чисто побутова.

Союз діячів народного театру на правобережну Україну. „Кієвская Мысль“ доносить: В Київї відбуло ся заснування товариства „Південно-західний Союз діячів народного театру та штуки“. Завданням сього товариства є збирати твори народної творчости, піддержувати розвиток народного артизму й боронити його від нівелюючих впливів міста.

Приготування до революції в Росії. „Биржевыя Вѣдомости“ з 14 лютого доносять: Правительство повідомляє офіційно: Виявило ся, що утворена в падолисті 1915 р. в Петербурзі при центральнім военно-промисловім комітеті робітнича група, вибрана петроградськими робітничими представниками, належить до революційної партії. Від самого початку своєї діяльності робітнича група зайняла в комітеті відокремлене становище і замість того, щоб присвятити свої сили справі оборони держави, почала робити ся центральною організацією для підготування і переведення робітничого руху в імперії, цілю якого є перетворити Росію на соціально-демократичну республіку. В останнім часі робітничі члени военно-промислового комітету стали працювати смілійше й не було вже найменшого сумніву в тім, що ся організація робітників має злочинний і небезпечний характер. В ніч на 10 лютого поліція перевела в Петербурзі труси в мешканнях учасників робітничої групи та в льокалі, уділенім їй центральним военно-промисловім комітетом. Труси не лише ствердили підозріння, а й дали серйозний обтяжуючий матеріал. Наслідком сього 11 учасників робітничої групи арештовано. Разом з ними арештовано й 4 особи, які виконували доручення в справі підготування масових робітничих демонстрацій і виступів. Справу передано прокуратурі для виточення процесу на основі 102 статі карних законів.

Купуйте Памяткову Книжку Союзу визволення України — 500 стор. друку. Календарь на 1917 р. 103 ілюстрацій.

Ціна 2·50 К., для австрійських вояків і полонених-земляків 2 К. На пересилку долучати в обох разях 30 сот
Оправлений примірник о 1 кор. 20 сот. дорожше. Замовляти в адміністрації нашої часописи.

Бібліографія.

Dr. Alfred Jensen. Taras Schewtschenko. Ein ukrainisches Dichterleben. Literarische Studie (Тарас Шевченко. Життя українського поета. Літературна студія). Відень, 1916. Стор. XVII + 157. Ціна 6 К., опр. прим. 8 К.

Монографію д-ра Альфреда Єнзена про Шевченка попереджає передмова та й історичний і літературний вступ. Сама монографія розпадається на дві частини: першу про поета: 1) хлопячі літа й роки мандрівки, 2) на засланні і 3) останні роки життя, — другу про творчість: 1) будучий Кобзарь, 2) поет України, 3) пейзажист, 4) народно-поетичні елементи, 5) національний епік, 6) поет політичної боротьби, 7) апостол справедливості, 8) поет жіноцтва. Закінчення замикає цілість.

Відсилаючи наших Читачів до відзивів голосних європейських учених про сю книжку у „Вістях“, тут замітимо тільки, що книжка д-ра Єнзена не тільки відкриває Шевченка перший раз чужинцям у такій повноті, як досі жадна праця в чужій мові про Шевченка, але й Українцям, що читають по німецьки, робить велику прислугу. Від часу двотомової монографії Олександра Кониського про Шевченка досі не появилася на наш сором ні одна монографія про Шевченка, що обіймала-б у собі життєпис і цілість творчості Кобзаря. Наші покликани до того своїм становищем люде або були за ліниві для подібної праці або не цікавилися — Шевченком. Тим більша вдяка від української нації ученому Шведови (Хай „Німець покаже“) за прегарну монографію про її гордоці.

Книжку можна набувати в адміністрації нашої часописи.

Dr. Степан Балей. З психології творчості Шевченка. „Новітня Бібліотека“, ч. 20. Львів, 1916. Стор. IV + 91. Ціна 1·60 К.

Для автора творча індивідуальність яко така є точкою виходу при розслідуванні. Він бачить у творчості плід індивідуальних питомостей поета, а не відбитте впливів оточення. Сим робом автор прикладає до Кобзаря нові методи розслідування творчості. За свій предмет вибрав автор головно жіночі постаті у творчості Шевченка й доказує, що Шевченків культ для жіноцтва, зокрема його почесть для материнства, його ніжне розуміння „незаконних“ матерей-покриток має (поза областю суспільницьких інтересів) також, так сказати-б, особисту сторону. Вихідну точку цього процесу бачить автор у кризі, яку перебула психіка Шевченка наслідком ранньої втрати матері.

„Утаним діланнем образу втраченої матері — уживмо слів автора — можна вияснювати також окреме забарвлення еротичності Шевченка, сей тон дитинячого віддання і глибокого піетизму, який пронизує любовні почування поета. Однак згаданим чинником не можна пояснити ще всіх рисів, якими вражають нас жіночі постаті Шевченкової творчості. Лишить ся ще і глибока риса болю, яка притемнює більшість образів тих постатей, терпіння, спричиненого лихою долею, що кидає на поталу святість їх тіла й душі та робить з них мучениці, що терплять неповинно. Генези сеї риси не можна пояснити достаточо самим тільки бажанням поета постояти за покривдженими. Сю питоменність жіночих постатей поета можна розуміти лише так, що поет відчуває в них своє власне я; святотацтво, яке доконується на цінностях їх істоти, є прообразом святотацтва, яке довершується у поета самого на цінностях його власної душі. Святість, що в образах тих жінок вицвітає з їх поганьблення і осквернення, є святістю почування його власної душі, що родить ся там з неповинного страждання. Однак жіночі постаті Шевченка се не свідомо придумана алегорія чи поетичний символ середини його душі. У своїм власнім по-

чуттю поет був завжди реалістом у тім значінню, що хотів відтворювати постаті дійсного життя. Символами вони стають ся щойно через те, що поет несвідомо підкладає їм зміст власної душі.“

Osteuropäische Zukunft, ч. 5. Зміст: Ваваріус. Бальфур чи Сельсбірі? До орієнтальної політики Англії; Ф. Бавмбергер. Німецьке життя на Кавказі; др. Евген Меллер. Забуті Німці в Румунії; Павло Ден. Поділ Туреччини; Карло Леонгард. Персія і сухопутній шлях до Індії; До національного значіння українських змагань; Записки; Вісти з товариств; Бібліографія.

Виказ жертв.

На волинські школи жовніри 11 полевой компанії 24 полку піхоти зібрали 27 корон. Ся збірка особливо цінна братам-Волинцям і повинна послужити прикладом для усіх українських полків;

на народній фонд: Стефан Качалуба 4 К;

на книжки для полонених російських Українців: Володимир Моравський 10 К, чет. Іван Рогуцький 5 К;

на ціли Союзу визволення України: Микола Гарболинський 10 К.

Найдешевший збірник творів Т. Шевченка се другий том КОБЗАРЯ,

видання Союзу визволення України, що обіймає Шевченкові поезії на засланні й по засланні. Кождий Українець, що в теперішню хуртовину закинений у чужину, повинен мати при собі се видання, щоб знати, як любив Україну на чужині її найбільший син. На вступі міститься розвідка Дениса Лукіяновича „Про Шевченкові твори“.

За 232 стор. друку всього 1 К., а в оправі 1·50 К. На пересилку треба додавати в обох разях по 30 сот., а на посліплату (накладну плату) 55 сот. (отже брош. 1·30 К. і 1·55 К., а опр. 1·80 К. і 2·05 К.). На складі є тільки невелика скількість примірників. Спішіть ся з замовленнями, бо кожде нове видання щораз дорожшає.

Набувати можна в адміністрації видань Союзу визволення України, Wien, VIII, Josefstädterstraße 79, II. Stiege, Tür 6.

Зміст: Невиповнений заповіт. — О. Кобець. В Тарасову ніч (Картина на одну дію). — Байда. Маленький спогад про Тараса Шевченка. — Полонений з Гетьманщини. Як одсвятковано півстолітні роковини смерті Тараса Шевченка в Лубнях. — Дві промови про Шевченка в російській Державній Думі. — А. Жуєв. Заборона Шевченкових свят в Росії в 1914 р. — О. Кобець. Тоді і тепер (До 103 роковин з дня народження Т. Шевченка). — С. Кирілівець. Кирілівка. — М. Троцький. Шевченко і війна. — В. Темницький. Неруковотворний пам'ятник Шевченкови. — Іван Німчук. На святі Шевченка (Спомини перед десяти літ). — Українське шкільництво на Волині. — Вісти. — Бібліографія.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгаузена у Відні.